

НАУКОВА СПІЛЬНОТА

www.spilnota.net.ua

ДЕВ'ЯНОСТО ВОСЬМІ ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ ДИСКУСІЇ

Серія: Соціальні та гуманітарні науки



ISSN 2522-963X

Google Scholar

Матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції



AKADEMIA NAUK STOSOWANYCH
WYŻSZA SZKOŁA ZARZĄDZANIA I ADMINISTRACJI
W OPOLE

26-27 червня 2025 р.

**Тернопіль, Україна – Ополе, Польща
2025**

Дев'яносто восьмі економіко-правові дискусії. Серія: Соціальні та гуманітарні науки: матеріали Міжнародної мультидисциплінарної наукової інтернет-конференції (м. Львів, Україна, м. Ополь, Польща, 26-27 червня 2025 р.) / редкол. : О. Патряк та ін. ГО “Наукова спільнота”, WSZIA w Opolu. Львів : ФО-П Шпак В.Б. 93 с. ISSN 2522-963X.

В збірнику опубліковані доповіді авторів з соціальних та гуманітарних наук, які оприлюднені на сайті www.spilnota.net.ua.

Оргкомітет:

ГО «Наукова спільнота»

Патряк Олександра Тарасівна, кандидат економічних наук, ЗУНУ;

Шевченко (Огінська) Анастасія Юрївна, кандидат економічних наук, директор ТОВ «Школа для майбутнього»;

Яремко Оксана Михайлівна, кандидат юридичних наук, доцент, ЗУНУ;

Станько Ірина Ярославівна, кандидат юридичних наук, адвокат;

Назарчук Оксана Михайлівна, доктор філософії (Ph.D.), ННІ «Юридичний інститут КНЕУ імені Вадима Гетьмана»;

Гомотюк Оксана Євгенівна, доктор історичних наук, професор, ЗУНУ;

Біловус Леся Іванівна, доктор історичних наук, кандидат філологічних наук, професор, ЗУНУ;

Ребуха Лілія Зіновіївна, доктор педагогічних наук, кандидат психологічних наук, професор, ЗУНУ;

Недошитко Ірина Романівна, кандидат історичних наук, доцент, ЗУНУ;

Стефанишин Олена Василівна, кандидат історичних наук, доцент, ЗУНУ;

Ухач Василь Зіновійович, кандидат історичних наук, доцент, ЗУНУ;

Яблонська Наталія Мирославівна, кандидат філологічних наук, старший викладач, ЗУНУ;

Савчук Надія Антонівна, кандидат психологічних наук, доцент кафедри соціогуманітарних технологій ЛНТУ

Рудакевич Оксана Мирославівна, кандидат філософських наук, ЗУНУ;

Русенко Святослав Ярославович, аспірант, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка.

Адреса оргкомітету:
79016, м. Львів, а/с 1621
E-mail: spilnota.net.ua@ukr.net

Тексти опубліковано у авторській редакції. Відповідальність за достовірність наданої інформації несуть автори, їхні наукові керівники та рецензенти.

Всі права захищено. У разі будь-якого використання опублікованих матеріалів посилання на джерело є обов'язковим.

ISSN 2522-963X

© ГО “Наукова спільнота” 2025

© Автори статей 2025





*Бурмака Микола Олексійович,
кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри міжнародного
менеджменту, Київський
національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана,
м. Київ, Україна*

ТРАНСФОРМАЦІЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ПРАЦІ В ГЛОБАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5339/>

Вступ. / Introductions. З теоретико-методологічної точки зору інноваційна праця (ІП) розглядається як форма трудової діяльності, направлена на створення нових продуктів, технологій, процесів або ідей, які значно покращують роботу організацій, підвищують продуктивність або сприяють розвитку галузей і ринків. Такий вид праці ґрунтується на комбінації креативних, дослідницьких і аналітичних компетентностей працівника і включає здатність успішно впроваджувати нові рішення в певну сферу в мінливому глобальному соціально-економічному середовищі [1, с. 75].

В умовах глобалізації концепт ІП суттєво трансформується завдяки формуванню і розвитку новітніх феноменів: глобальних інновацій, глобальних R&D-мереж і платформ, глобальної цифровізації і інтелектуалізації. Під впливом цих процесів ІП починає відігравати ключову роль в глобальній економіці, оскільки постає об'єктивною конкурентною перевагою і краще адаптує індустрію до сучасної турбулентності і невизначеності [2, с. 169-171].

У зв'язку з цим, дослідження проблематики трансформації ІП в умовах економічної глобалізації сприяє формуванню базису нових науково-методологічних і практичних підходів в парадигмі подальшої інноватизації бізнесу з пріоритетом на мультидисциплінарності.

Мета роботи. / Aim. Визначити ключові фактори трансформації ІП під впливом економічної глобалізації та ідентифікувати виклики цієї трансформації для бізнесу і глобального лідерства.

Матеріали та методи. / Materials and methods. У процесі дослідження застосовані офіційні та емпіричні дані досліджень

українських і зарубіжних науковців у сфері ІІ та інноваційної діяльності, статистичні і аналітичні часописи, методи якісного аналізу та кількісної оцінки дії факторів трансформації.

Результати та обговорення. / Results and discussion.

Сучасними науковцями виділяються кілька ключових факторів трансформації ІІ в глобальній економіці. Серед них:

1) технологічний прогрес, в рамках якого інновації в цифрові технології, автоматизацію, роботизацію, штучний інтелект кардинально змінюють способи роботи, надаючи новітні інструменти для підвищення продуктивності і результативності;

2) інвестиції та R&D, які стимулюють інноваційну діяльність за рахунок приватного і державного фінансування;

3) формування ринку талановитих фахівців, зростаюча конкуренція на якому прискорює глобальні інноваційні процеси; і, власне,

4) глобалізація, яка інтегрує інноваційні ідеї, кращі практики, ефективні економіки і комунікації між ними.

Глобальні тренди розвитку ІІ розглядаються у контексті стратегічного вектора формування нової економіки, у якій новим стає все або майже все – ресурси, технології, предмети, методи, продукти праці, мотиваційні настанови, цінності, характеристики людини праці, організаційні засади тощо. В основі цього перебуває небачена раніше концентрація знань, інтелекту, інформації, творчості в усіх або більшості видів трудової діяльності [3, с. 20-21].

В дослідженні Всесвітнього економічного форуму [4, р. 35] були визначені навички, які необхідні працівникам сьогодні. Як і протягом двох попередніх років, аналітичне мислення залишається головною ключовою навичкою для роботодавців, оскільки 7 із 10 компаній вважають його важливим. Далі (з невеликим відривом) йдуть стійкість, гнучкість та спритність (що більшою мірою характеризує рівень емоційного інтелекту), а також лідерство та соціальний вплив (6 компаній із 10), що підкреслює критичну важливість адаптивності та співпраці поряд з когнітивними навичками. Креативне мислення, мотивація та самосвідомість посідають 4-е та 5-е місця відповідно, причому, креативне мислення в аналогічному звіті два роки тому назад займало 2-е місце. Тобто, таке поєднання когнітивних, самоефективних та міжособистісних навичок у першій п'ятірці підкреслює важливість, яку респонденти надають наявності спритної, інноваційної та колективної праці, коли як здатність до вирішення проблем, так і особиста стійкість є критично важливими для успіху.

Наступними важливими навичками, які тісно корелюють з ІІ, визначені, наприклад, технологічна грамотність (6-е місце), управління талантами (9-е), системне мислення (12-е місце).

За результатами опитування «Майбутнє робочих місць», яке проводилось в рамках цього дослідження, більшість компаній в наступні 5 років планують реалізовувати стратегії інвестування в підвищення кваліфікації на робочому місці (85% компаній), а також прискорення автоматизації процесів і завдань (73%). Ці стратегії управління робочою силою є найбільш популярними для досягнення бізнес-цілей організаціями [4, р. 52].

В умовах глобалізації цифрові технології дозволяють співробітникам формувати нові моделі взаємодії та управління, що відкриває унікальні можливості для компаній. Так, наприклад, дистанційна (віддалена) робота суттєво покращує доступ до ринків і талантів незалежно від локацій, вирізняється гнучкістю графіку і підвищує продуктивність. Згідно дослідженню, проведеному Cisco Secure, на сьогодні 46% компанії країн Південної і Північної Америки мають у своєму складі більше половини співробітників, що працюють віддалено, далі йде Європа і країни Азіатсько-Тихоокеанського регіону – по 34 %. При цьому глобальний показник складає 37% [5, с. 5-7].

Щоб забезпечити таку гнучку і гібридну робочу тенденцію майбутнього, компаніям необхідна бездоганна організаційна інфраструктура, у зв'язку з чим кібербезпека тепер очолює корпоративні пріоритети (85% респондентів вважають кібербезпеку надзвичайно важливо або важливішою, аніж це було раніше). Теж саме стосується і віртуальних команд з безпечною і постійною комунікацією (через цифрові платформи на кшталт Zoom, Microsoft Teams або Slack), незважаючи на крос-культурні проблеми та необхідність застосування адаптивного менеджменту для мотивації, довіри і продуктивності.

Наприклад, компанія Microsoft використовує віртуальні команди для створення своїх продуктів, залучаючи фахівців з різних країн, що дозволяє швидко впроваджувати інновації, адаптуватись до змін ринку та розширювати глобальний вплив. З розвитком цифрових технологій також стрімко зростають ринки фрілансу та гіг-платформ завдяки підвищеному попиту на гнучкі трудові ресурси. Компанії, які ефективно інтегрують ці форми праці, отримують значні глобальні переваги, що дозволяє залишатися їм конкурентоспроможними та інноваційними. Трансформація освітнього і інтелектуального компонент в екосистемі інноваційної діяльності відбувається через посилення взаємодії «університет-наука-бізнес» шляхом провадження механізмів передачі знань та технологій з інституційного рівня на суб'єктний [6, с. 246-247].

Трансформація ІІ пов'язана з трансформацією її організаційної інфраструктури, яка передбачає як впровадження інноваційних офісних форматів роботи, так і використання новітніх цифрових технологій (штучний інтелект, автоматизацію, big data та інші), які наразі формують ключові інструменти ІІ в глобальній економіці: Business Intelligence системи, машинне навчання, предикативну аналітику, візуалізацію даних, Cloud-рішення.

Висновки. / Conclusions. ІІ у глобальному вимірі постійно розвивається. Драйверами цього розвитку є сучасні цифрові технології і новітні форми організації зайнятості. Набувають домінування такі тенденції розвитку як гібридні формати роботи, глобальні команди, віртуалізація і платформізація зайнятості. Ризики розвитку інноваційної праці пов'язані з проблемами безпеки даних, кібератаками, культурними бар'єрами та емоційним вигоранням внаслідок інтенсифікації інноваційної діяльності в глобальному конкурентному середовищі. Зазначене актуалізує подальші наукові дослідження феномену трансформації ІІ в глобальній економіці.

Список літератури:

1. Азьмук Н. А. Трансформація зайнятості при переході до цифрової економіки : глобальні виклики та стратегії адаптації / Н. А. Азьмук. – К. : Знання, 2019. – 335 с.
2. Праця ХХІ: філософія змін, виклики, вектори розвитку : монографія / А. М. Колот, О. О. Герасименко. – К. : КНЕУ імені Вадима Гетьмана, 2021. – 487 с.
3. Колот А. М., Герасименко О. О. Інноваційна праця та її інтелектуалізація як стратегічні вектори становлення нової економіки. *Економіка і організація управління*. 2018. № 1 (29). С. 20-21. URL: <https://jeou.donnu.edu.ua/article/view/5732>. (дата звернення: 11.02.2025).
4. World Economic Forum. Future of Jobs Report 2025. January 2025. URL: https://reports.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs_Report_2025.pdf. (дата звернення 17.04.2025).
5. Звіт про перспективи безпечної віддаленої роботи. Cisco Secure. URL: https://www.cisco.com/c/dam/global/uk_ua/products/future-of-secure-remote-work-report.pdf (дата звернення: 30.04.2025).
6. Нямецук Г. Інтелектуальний ресурс глобальної конкурентоспроможності : монографія / Нямецук Ганна. – Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2020. – 372 с.

*Касьян Оксана Сергіївна,
здобувач освіти першого
(бакалаврського) рівня,
Львівський національний
університет імені Івана Франка*

*Миронюк Ауріка Кузьмівна,
кандидат економічних наук,
Львівський національний
університет імені Івана Франка*

АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА РИНКУ ЗОЛОТА В УКРАЇНІ ТА ЙОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5343/>

Національний ринок золота є важливою складовою фінансового ринку країни, інструментом економічної політики держави, складовою фінансової інфраструктури з низкою функцій – страхової, резервної, платіжної, інвестиційної та інших. Аналітичне дослідження ринку золота показує швидкі структурні перетворення, які обумовлені рядом зовнішньополітичними загрозами та внутрішніми викликів.

Основними внутрішніми чинниками тиску є інфляційні процеси, валютні коливання, тимчасові обмеження вивозу металів та попит з боку банківського сектора. Воєнні ризики поєднуються з глобальними потрясіннями міжнародної фінансової системи. Тому для українського ринку золота склались умови високої нестабільності і фінансових стресів [1].

Якщо у 2021 році попит на золото був стабільним й інвестиції в золото були способом збереження вартості за умов низьких відсоткових ставок та помірної інфляції, то воєнні дії різко підвищили попит на золото як на надійний актив і засіб збереження капіталу. Різке зростання попиту на інвестиційне золото спричинило зростання премій та тимчасовий дефіцит банківських злитків, який посилювався через порушення зовнішніх поставок і зміну правового регулювання.

На період воєнного стану були внесені зміни до правового режиму обігу дорогоцінних ресурсів, зокрема запроваджено тимчасові обмеження на експорт деяких видів золота та срібла, з метою збереження внутрішніх резервів та підтримку внутрішнього ринку і стабілізацію валютного курсу.

Частка імпортованого золота скоротилася у 2022 році, натомість зросли внутрішні обсяги переробки брухту. У 2022 році Україна імпортувала 541 кг золота, що на 73,4% менше порівняно з 2021 роком. У грошовому вираженні імпорт золота склав \$30,5 млн, що також є значним зниженням порівняно з попередніми роками [2].

На початку 2022 року ціна за грам золота становила 49115 тр. унцій (1579 грн), а вже наприкінці грудня цього ж року вона становила 66395 тр. унцій (2135 грн). У тому ж 2022 році продажі зливків у банках тимчасово скоротилися на 38 % через перебої в логістиці та зниження купівельної спроможності але структура продажів золота змінилася в бік тіньового ринку, який зріс на 28 % на тлі зростання недовіри до традиційних фінансових інструментів.

До початку повномасштабних воєнних дій основний обсяг продажу золота припадав на ювелірні вироби, але вже на початку 2022 року змістився в бік інвестиційних продуктів, таких як зливки та монети. Так у 2023 році попит на монети збільшився втричі, а інтернет-продажі та інвестиційні сервіси сформували новий напрямок – накопичення через електронні сертифікати. При тому незважаючи на певну стабілізацію, яка відбулась у 2023 році, попит на золото продовжував зростати. Цьому сприяли інфляційні процеси, девальвація національної валюта та економічна невизначеність.

Швидкий розвиток фінансових технологій, зокрема використання цифрових активів на основі золота змінив структуру ринку золота. Трансформація ринку під впливом блокчейн-рішень розширила інвестиційні можливості і знизила витрати на транзакції. З появою нових онлайн-інструментів купівлі золота у 2023 році частково зросли обсяги операцій – на 12 %. Після запуску і поширення цифрових металів найбільшого розповсюдження набули короткотермінові вкладення до півроку, що згладжували цінові коливання прибутків.

У 2023 році українські фінтех-компанії почали активно запроваджувати смарт-контракти. Ці зміни особливо яскраво проявилися при децентралізації фінансів (DeFi), токенизації активів, використанні криптовалют та автоматизації угод. Послуга злитків із криптозабезпеченням дозволяє отримувати кредити під заставу криптоактивів, що є важливим кроком у легалізації та інтеграції цифрових валют у традиційну фінансову систему.

Імпорт золота до України суттєво зменшився після введення валютних обмежень. Якщо у 2021 році було ввезено понад 2 тонни металу, то у 2022 – не більше 0,7 тонни, у 2023 – лише 0,4 тонни, а у березні 2024 року спостерігався історичний мінімум – 180 кг. Обмеження

на імпорт сформували передумови для зростання внутрішніх цін і появи дефіциту. У той самий час вторинний ринок розширився за рахунок ломбардів і зворотного викупу. Дефіцит імпортного золота частково компенсувався банківським резервом [2].

Внутрішній попит на золото досяг рекордних рівнів у 2024 році, ціна на золото досягла піку в 3500-3600 грн/г. Протягом усього 2024 року зростали інвестиції у ф'ючерсні контракти на світових платформах із залученням українських брокерів [3]. У першій половині 2025 року попит надалі залишається високим, що посилюється економічною та геополітичною напругою і нестабільністю, підігрівається очікуваннями подальшого зростання цін на золото і продовженням війни.

Слід відзначити негативний вплив на український ринок золота зростання цін на міжнародних ринках. Ціни на золото у світі зросли з \$1,750 за унцію у 2021 році до \$2,400 у 2024 році [4]. Кризові процеси у світовій фінансовій системі посилювалися інфляцією в країнах ЄС та США, закупівлею золота центральними банками багатьох країн.

З 2021 по 2024 рік ринок золота в Україні продемонстрував високий рівень волатильності, а стійкі тенденції до зростання ціни дозволяють очікувати, що в умовах триваючої нестабільності частка цифрових активів, прив'язаних до золота, зростатиме разом з інвестиційним попитом.

Український ринок золота інтегрується з цифровими платформами та фінансовими мобільними додатками, забезпечує онлайн-обіг золота через сервіси банків, що формує нову архітектуру ринку, спрощує інвестування, знижує витрати на зберігання і підвищує прозорість операцій. Інновації цифрової економіки диверсифікують форми обігу дорогоцінних металів і розширюють можливості фінансового сектору.

Контроль за банківськими металами здійснює НБУ, але наразі відсутні ефективні механізми ліцензування та обліку електронних платформ торгівлі золотом і наявний правовий вакуум щодо управління цифровими активами на основі золота, який створює додаткові інвестиційні ризики та ускладнює моніторинг обігу. Регуляторна невизначеність та коливання на світових ринках обмежують учасникам ринку доступ до стабільного прибутку [3].

Література:

1. Особливості формування ціни на золото. URL: <http://ebib.pp.ua/osobennostiformirovaniya-tsenyi-11541.html> (дата звернення: 16.04.2025)
2. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення: 16.04.2025)

3. Ринок золота. Асоціація «Біржові та електронні майданчики». URL: <https://aeaer.com.ua/ry-nok-zolota/> (дата звернення: 16.04.2025)
4. Тенденції ціноутворення на світовому ринку золота в умовах воєнного стану в Україні. URL: <https://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/1404/1354> (дата звернення: 16.04.2025)

*Миронюк Ауріка Кузьмівна,
кандидат економічних наук,
Львівський національний
університет імені Івана Франка*

АНАЛІЗ СТРУКТУРИ ТА ДИНАМІКИ МІЖНАРОДНИХ РЕЗЕРВІВ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ МАКРОФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5342/>

Загальний обсяг міжнародних резервів на початок другого кварталу 2025 року становив 42,384 млрд дол. США в еквіваленті, що на 1,383 млрд дол. (3,16%) менше ніж торік [4].

Аналіз обсягів та структури міжнародних резервів у розрізі інструментів показав, що найбільшу частку становили цінні папери – 30,094 млрд дол. США (68,6%). Переважне інвестування в надійні фінансові інструменти з фіксованим доходом відповідає принципу прибутковості і ліквідності. Готівка, кореспондентські рахунки та депозити становили 11,756 млрд дол. США. (25%). Активи найвищої ліквідності дозволяють за нестабільних умов вчасно здійснювати валютні інтервенції. Монетарне золото мало найменшу вагу – 1,918 млрд дол. США (6,4%). Цей актив має дещо нижчу ліквідність, проте захищає за умови глобальної фінансової кризи та значних валютних коливань. За рік структура міжнародних резервів України мало змінилася, лише незначно (на 2%) зросла частка золота за рахунок невеликого зменшення частки готівки, кореспондентських рахунків та депозитів, що свідчить про тенденцію нарощування золотовалютного резерву.

Аналіз обсягів та структури міжнародних резервів у розрізі валют демонструє перевагу долару США – 35,7 млрд (84,2%), який домінує в світовій фінансовій системі, а також є валютою, за якою номіновано більша частина зовнішніх боргових зобов'язань. Частка євро менша, лише 7,1%, що складає 3,030 млрд дол. США в еквіваленті. Частка монетарного золота склала 6,4%, а інших валют лише 2,3%. Золотовалютні резерви

зросли за рік на 0,795 млрд дол., але в цілому структура міжнародних резервів у розрізі валют мало змінилася [4].

У 2025 році структура портфеля цінних паперів за кредитними рейтингами стала більш консервативною. Найбільше цінних паперів з рейтингом АА (94,4%, 27,439 млрд дол. США). Зменшилась частка найвищого рейтингу ААА з 10,9% до 5,4% (1,581 млрд дол. США) через ряд ринкових обмежень та зростання вартості. За рік мінімізовано ризики шляхом практичного вилучення паперів з рейтингом А, які тепер становлять близько 0,2% (0,050 млрд дол. США) [4].

Загальне співвідношення між валовими та чистими резервами протягом року залишалось стабільним, що свідчить про контрольовану зовнішню політику з підтримкою міжнародних фінансових організацій.

Оцінка належного рівня міжнародних резервів показує, що за методом покриття імпорту, міжнародні резерви України наразі відповідають рівню рекомендованому МВФ. Міжнародні резерви України забезпечують покриття імпорту товарів та послуг на 5,2 місяця (рекомендований рівень мінімум 3 місяці імпорту), що створює буфер для забезпечення зовнішньоекономічної стабільності. Проте тривала негативна динаміка сальдо імпорту-експорту товарів [2] дає мало підстав для оптимізму.

Короткострокова зовнішня заборгованість України станом на кінець 2024 року становила 41,6 млрд дол. США. Чистий зовнішній актив України станом на кінець 2024 року становив 11,5 млрд дол. США [4]. Отже, співвідношення міжнародних резервів до короткострокової зовнішньої заборгованості становить 1,05, а співвідношення міжнародних резервів до чистого зовнішнього активу – 3,8. Така оцінка належного рівня міжнародних резервів свідчить згідно методу порогової величини зовнішньої ліквідності про те, що співвідношення міжнародних резервів до короткострокової заборгованості є комфортним, а до чистого зовнішнього активу – високим.

Зовнішня позиція України сьогодні залишається нестійкою, напруженою і вразливою через дуже високий рівень зовнішнього боргу, зокрема короткострокових зобов'язань. Зростання державного боргу та ослаблення фінансової стійкості відбуваються на тлі воєнних дій, є значні ризики виникнення зовнішніх фінансових стресів, що одразу буде ускладнювати обслуговування боргових зобов'язань.

Протягом 2024 року сума державного та гарантованого державою боргу України зросла на 1461,33 млрд грн (20,74 млрд дол. США). Більшу частину цього боргу становлять пільгові позики, одержані від міжнародних фінансових організацій та урядів іноземних держав (58%)

[3]. Зовнішній борг постійно зростає через військові витрати, гуманітарні потреби та скорочення доходів держбюджету. Фінансова допомога від міжнародних партнерів тимчасово пом'якшує тиск, але водночас посилює зовнішню залежність. Умови обслуговування боргу наразі залишаються прийнятними через переважання пільгових кредитів, проте в довгостроковій перспективі ця практика створює виклики для боргової стійкості країни.

В управлінні міжнародними резервами Україна використовує моделі провідних європейських країн [1]. Для покращення зовнішньої позиції України (окрім завершення війни) необхідні структурні реформи економіки, спрямовані на покращення інвестиційного клімату та збільшення експорту, стабілізація валютного ринку, прозорість і ефективність використання міжнародних резервів, зменшення боргового навантаження і підвищення валютних надходжень.

Література:

1. Міжнародні резерви країн Європейського Союзу: теорія і практика управління : монографія / А. Т. Грицишин. Львів : Сполом, 2021. 224 с. : іл. Бібліогр.: с. 185-202 (227 назв).
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/assets/>
4. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/international-reserves-allinfo>

***Петряков Володимир Миколайович,
аспірант, Запорізький національний
університет, м. Запоріжжя
ORCID: 0009-0007-8113-2599***

МЕТОДИ СТРАТЕГІЧНОГО АНАЛІЗУ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОГО ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5344/>

Сучасне бізнес-середовище характеризується високою динамічністю, складністю та непередбачуваністю змін. Глобальні кризи (пандемії, фінансові спади, геополітичні конфлікти) і постійні інновації створюють нестабільні умови, в яких підприємства стикаються з новими загрозами. В таких умовах здатність компанії своєчасно виявити зовнішні ризики і

адаптуватися до них стає вирішальним чинником довгострокового успіху. Тільки за наявності чіткого уявлення про тенденції розвитку зовнішнього середовища, позиції підприємства на ринку та потенційні загрози можна сформулювати ефективну стратегію розвитку, спрямовану на досягнення поставлених цілей. Проте, стратегічний аналіз зовнішніх факторів поки що недостатньо активно використовується на багатьох українських підприємствах, що знижує результативність їхнього планування. Таким чином, існує потреба в удосконаленні підходів до аналізу зовнішнього середовища в умовах нестабільності. Вирішення цієї проблеми полягає у застосуванні спеціальних інструментів стратегічного аналізу – зокрема PESTEL-аналізу, постійного моніторингу ринкових тенденцій та сценарного аналізу кризових ситуацій – які дозволяють системно оцінити вплив зовнішніх чинників і підвищити готовність підприємства до різких змін.

Теоретичні та практичні аспекти стратегічного аналізу зовнішнього середовища широко висвітлені в працях зарубіжних і вітчизняних науковців. Дослідження, присвячені методам аналізу бізнес-середовища та конкурентоспроможності компаній, представлені в роботах таких авторів, як Ф. Котлер, К. Келлер, Д. Краутер, Г. Арас, Р. Каплан, Д. Нортон, А. Томпсон-мол., А. Стрікланд, В. Немцов, Л. Довгань, З. Шершньова та ін.. В українському науковому середовищі значну увагу приділено адаптації класичних методів стратегічного аналізу до сучасних умов. Зокрема, Бленда та співавт. (2021) визначають, що основними методами оцінювання впливу факторів макросередовища є PEST-аналіз і SWOT-аналіз. PEST-аналіз призначений для виявлення впливу політико-правових, економічних, соціокультурних та технологічних чинників зовнішнього середовища, тоді як SWOT-аналіз дозволяє встановити зв'язки між сильними і слабкими сторонами підприємства та зовнішніми можливостями і загрозами. Дослідники наголошують, що метою PEST-аналізу виступає моніторинг змін у макросередовищі за ключовими напрямками та виявлення неконтрольованих тенденцій і подій, які впливають на розвиток підприємства. Артюшок (2022) систематизувала методи стратегічного аналізу та відзначила, що вибір конкретного інструментарію залежить від характеристик зовнішнього середовища, таких як його складність, мінливість, невизначеність і передбачуваність подій. Метод сценаріїв, зокрема, рекомендується використовувати для стратегічного управління процесами за високої невизначеності розвитку ситуації. Так, Загірська та Бідюк (2012) запропонували методику побудови сценарного аналізу на основі Bayesian-підходів для прогнозування ситуацій із кількома рівноймовірними варіантами розвитку. Отже,

наукові публікації підтверджують важливість використання інструментів стратегічного аналізу зовнішнього середовища, особливо в умовах турбулентності, та обґрунтовують необхідність подальших досліджень у цій галузі.

Аналіз зовнішнього середовища підприємства. Зовнішнє середовище охоплює сукупність факторів поза межами компанії, які можуть впливати на її діяльність. Прийнято виокремлювати макросередовище (глобальні фактори загального характеру) та мікросередовище (безпосереднє оточення галузі або ринку). Стратегічний аналіз зовнішнього середовища покликаний систематично відстежувати зміни в обох цих сферах, щоб своєчасно виявляти загрози і можливості для підприємства. Макросередовище традиційно аналізують за допомогою PESTEL-методики, а мікросередовище – через галузевий аналіз (п'ять сил Портера, аналіз конкурентів тощо) та SWOT-аналіз. Глибокий аналіз зовнішніх умов дозволяє зрозуміти, які з зовнішніх чинників несуть найбільші ризики або, навпаки, відкривають можливості, що є критично важливим для формування стратегії.

PESTEL-аналіз макрофакторів. PESTEL-аналіз (Political, Economic, Social, Technological, Environmental, Legal) – це метод стратегічного аналізу, що передбачає дослідження шести ключових груп факторів макросередовища: політичних, економічних, соціальних, технологічних, екологічних та правових. Його застосування дозволяє виявити зовнішні чинники, які найбільше впливають на діяльність підприємства, і передбачити сприятливу чи загрозливу динаміку їх впливу. Іншими словами, PESTEL дає змогу оцінити тенденції у макросередовищі та зрозуміти, які з них становлять потенційні загрози для бізнесу, а які створюють нові можливості. Враховуючи ускладнення глобального середовища, дослідниками пропонувалося навіть розширити класичний PEST-аналіз додатковими компонентами. Наприклад, до матриці PEST-факторів було запропоновано додати блок “Глобальні проблеми”, що охоплює вплив транснаціональних викликів (економічних, демографічних, екологічних тощо) на бізнес.

На практиці проведення PESTEL-аналізу включає ідентифікацію переліку значущих факторів за кожною з шести категорій та оцінку того, як ці фактори можуть вплинути на підприємство. Нижче наведено приклад основних компонентів PESTEL-аналізу та можливих проявів їх нестабільності для компанії:

Фактор PESTEL: Приклади нестабільних зовнішніх впливів

Політичний	Зміна уряду або політичного курсу; військові дії чи політична нестабільність; санкції або торговельні обмеження.
Економічний	Економічна рецесія або криза; висока інфляція та коливання валютних курсів; падіння платоспроможності споживачів.
Соціальний	Зміна демографічної ситуації (міграція, старіння населення); зміни в споживчих вподобаннях та поведінці; соціальні потрясіння.
Технологічний	Поява нових проривних технологій або швидке застарівання існуючих; кіберзагрози; оцифрування бізнес-процесів.
Екологічний	Посилення екологічних норм і регулювань; зміни клімату, стихійні лиха, що порушують ланцюги поставок; суспільний тиск щодо сталого розвитку.
Правовий	Зміни в законодавстві та податковій політиці; нові вимоги регуляторних органів; нестабільність правового поля, недостатній захист прав власності.

Як видно з таблиці, нестабільність може проявлятися у кожній з сфер макросередовища: від політичної (політичні кризи, конфлікти) до економічної (кризові явища) чи технологічної (раптова поява інновацій). Провівши такий аналіз, керівництво підприємства отримує структуровану картину зовнішніх загроз. PESTEL-аналіз фактично виконує роль “радару” для відстеження найважливіших змін у зовнішньому середовищі. Його результати доцільно використовувати при розробці стратегії: зокрема, врахувати виявлені загрози у сценаріях розвитку та підготувати плани реагування на випадок їх реалізації.

Моніторинг ринкових тенденцій. Якщо PESTEL-аналіз дає періодичний зріз стану макрофакторів, то постійний моніторинг середовища забезпечує безперервне спостереження за динамікою ключових показників ринку та діяльності конкурентів. Моніторинг ринкових тенденцій передбачає систематичний збір і аналіз інформації про зміни у зовнішньому оточенні – економічні індикатори, споживчий попит, дії основних конкурентів, технологічні новації, регуляторні новини тощо. Такий енвайромент-сканінг (сканування середовища) дозволяє виявляти слабкі сигнали можливих криз чи нових трендів на ранніх етапах і відповідно коригувати стратегію компанії. За даними досліджень, впровадження систем конкурентної розвідки і моніторингу зовнішнього середовища дає компаніям змогу вчасно визначати зміни вподобань споживачів, відстежувати тенденції ринку та підвищувати свою конкурентоспроможність ¹³. Наприклад, регулярний моніторинг цін, часток ринку і нових продуктів конкурентів допомагає прогнозувати

розвиток галузевих тенденцій та уникати стратегічних сюрпризів. В умовах нестабільності особливо важливо налагодити “систему раннього попередження” – виділити ключові індикатори (економічні показники, показники продажів у галузі, соціальні настрої тощо) і безперервно відстежувати їх зміни. Отримана через моніторинг аналітична інформація стає основою для прийняття обґрунтованих управлінських рішень у реальному часі та для своєчасного оновлення стратегічних планів підприємства.

Сценарний аналіз кризових ситуацій. Сценарний аналіз – це метод прогнозування і стратегічного планування, що полягає у розробці кількох можливих сценаріїв розвитку ситуації в майбутньому. На відміну від традиційного планування, яке часто базується на єдиному прогнозі, сценарний підхід дозволяє підготуватися до різних варіантів подій в умовах невизначеності. За визначенням, аналіз сценаріїв є методом, що передбачає поділ множини можливих подій на декілька груп і визначення логічної послідовності наслідків для кожної групи подій. Сценарний аналіз застосовують тоді, коли існує декілька альтернативних напрямів розвитку зовнішнього середовища з приблизно рівною ймовірністю. У такій ситуації підприємству необхідно заздалегідь розробити стратегії дій для кожного із можливих сценаріїв, аби зменшити невизначеність і мінімізувати ризики.

Методика сценарного аналізу, вперше використана у військовому плануванні, була адаптована до бізнесу у 1970-х роках відомою компанією Shell Oil. Класичним прикладом ефективності сценарного планування є те, що Shell завчасно підготувалася до нафтової кризи 1973 року, розглянувши у своїх сценаріях різке підвищення цін на нафту. Зазначається, що метою сценарного планування у Shell було не стільки передбачити точний розвиток подій, скільки змінити спосіб мислення керівників, аби вони були готові до будь-якого з варіантів майбутнього. Загалом процес сценарного аналізу включає кілька етапів: визначення ключових факторів невизначеності, розробка декількох правдоподібних сценарних умов (наприклад, оптимістичного, песимістичного та базового сценаріїв), оцінка впливу кожного сценарію на діяльність підприємства та формулювання набору стратегічних заходів для реагування на кожен сценарій. В ході аналізу виявляються так звані “поворотні точки” – критичні моменти, при настанні яких розвиток подій переходить на один з альтернативних шляхів. Відповідно, керівництво отримує можливість заздалегідь продумати дії на випадок настання тієї чи іншої кризи. Сценарний аналіз підвищує готовність компанії до майбутніх шоків: маючи напрацьовані плани на різні випадки, підприємство може швидше

адаптуватися і зменшити втрати у разі реалізації несприятливого сценарію. Крім того, сама процедура сценарного моделювання сприяє більш глибокому розумінню керівниками причинно-наслідкових зв'язків у зовнішньому середовищі та природи можливих загроз, що покращує якість стратегічних рішень.

Нестабільне та невизначене зовнішнє середовище висуває підвищені вимоги до системи стратегічного менеджменту підприємства. Проведене дослідження підтверджує, що застосування інструментів стратегічного аналізу – PESTEL-аналізу, моніторингу ринкових тенденцій, сценарного аналізу – дозволяє своєчасно ідентифікувати потенційні загрози з боку зовнішніх факторів та врахувати їх при формуванні стратегії розвитку. PESTEL-аналіз забезпечує структуровану оцінку впливу макрофакторів, моніторинг середовища – безперервне відстеження сигналів змін, а сценарний підхід – проактивне планування дій на випадок реалізації різних кризових сценаріїв. Комплексне використання цих методів підвищує адаптивність підприємства та стійкість його стратегії до зовнішніх шоків.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці методичних підходів до інтеграції різних інструментів аналізу зовнішнього середовища та удосконаленні засобів прогнозування в умовах підвищеної турбулентності. Зокрема, цікавим напрямом є застосування штучного інтелекту та великих даних для автоматизації моніторингу ринкових трендів і побудови адаптивних сценарних моделей. Подальше дослідження цих питань сприятиме підвищенню ефективності стратегічного планування вітчизняних підприємств у динамічному зовнішньому середовищі.

Список використаної літератури:

1. Бленда Н. О., Коротєєв М. А., Соковніна Д. М., Соколюк С. Ю., Жарун О. В. Стратегічний аналіз зовнішнього середовища – основа визначення стратегічного напрямку розвитку підприємницьких структур // Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва. 2021. Вип. 99, ч. 2. С. 124-131.
2. Prima A., Bielova O. Xbox: The ultimate strategic management and marketing survival tools // BESLI Business, Economics, Sustainability, Leadership and Innovations. 2021. № 6-7. P. 126-132.
3. Артющок В. С. Методи та моделі стратегічного аналізу у системі бізнес-планування // Економіка та суспільство. 2022. № 44. С. 443-448.

4. Загірська І. О., Бідюк П. І. Методика побудови сценарного аналізу із використанням байєсівських методів // Науковий вісник «Електротехнічні та комп'ютерні системи». 2012. № 8 (84). С. 137-142.
5. Walker C. How to Use Scenario Analysis to Manage in Uncertain Times // Security Management (ASIS). October 2019. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.asisonline.org/security-management-magazine/articles/2019/10/how-to-use-scenario-analysis-to-manage-in-uncertain-times>.
6. Cabanes B., Roger O., Doganova L. Case study: How Shell anticipated the 1973 oil crisis // Polytechnique Insights. 2 November 2023. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.polytechnique-insights.com/en/columns/society/case-study-how-shell-anticipated-the-1973-oil-crisis>.

*Письменна Олександра Олександрівна,
кандидат економічних наук,
Український державний
університет науки і технологій
ORCID: 0000-0002-5272-9982*

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОРІЄНТОВАНИХ НА РОЛІ ТОЧОК ЗОРУ ПРИ МОДЕЛЮВАННІ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5346/>

При моделюванні бізнес-процесів важливим методичним аспектом є точка зору («view point»). За своїм змістом точка зору – це перспектива, з якої розглядається та моделюється процес. Точка зору явно визначає одну або кілька зацікавлених сторін, чію перспективу або погляд на процес вона представляє. Точка зору повинна бути максимально самодостатньою [1, с. 5]. В даному контексті під самодостатністю розуміємо ширину точки зору з огляду на можливість розглядати цілісний бізнес-процес з окресленими межами та визначеним кінцевим результатом. Таким чином, саме точка зору може визначати межі процесу, склад та послідовність його етапів і значним чином впливає на якість та коректність опису – моделі процесу.

За останні кілька років на дизайн нотацій для бізнес-процесів вплинула низка точок зору. Вони акцентують увагу на різних елементах (завданнях, бізнес-сутностях та ролях), що складають моделі бізнес-процесів; з цієї причини їх називають орієнтованими на дії (activity-centric), орієнтованими на дані (data-centric) та орієнтованими на ролі (role-centric) точками зору [2].

Найбільш поширеними орієнтованими на ролі точками зору при моделюванні бізнес-процесів є точка зору виконавця, менеджера та власника процесу. Точка зору виконавця фокусується на описі дій конкретного виконавця, тобто модель включає опис чітких, покрокових дій працівника. Такий процес має обмежений масштаб та його модель перш за все є корисною для навчання або контролю дій конкретного виконавця. Така модель може передбачати можливості оптимізації, спрямовані на скорочення тривалості бізнес-процесу, зменшення кількості помилок тощо. Слід зазначити, що об'єднання моделей кількох виконавців в єдиний бізнес-процес (зокрема з використанням «доріжок» в нотації BPMN) дозволяє розширити межі процесу і, відповідно, можливості удосконалення бізнес-процесів на стиках взаємодії різних виконавців.

Модель бізнес-процесу, побудована з точки зору менеджера, спрямована на забезпечення ефективності роботи підпорядкованої менеджеру команди, оптимізацію розподілу навантаження, використання ресурсів, дотримання термінів, визначення необхідної кваліфікації персоналу. Така модель охоплює бізнес-процес, що реалізується в межах одного структурного підрозділу і має певні переваги для керівника з огляду на можливості планування ресурсів, їх ефективного розподілу, підвищення результативності та продуктивності виконання поставлених завдань і цілей.

Наступним рівнем опису бізнес-процесів з огляду на ступінь охоплення виконавців та підрозділів є моделювання крос-функціональних бізнес-процесів з точки зору власника процесу. Така модель спрямована на забезпечення загальної продуктивності процесу, його відповідності бізнес-цілям, контроль витрат та якості результатів, ступеня задоволеності клієнтів тощо.

Таким чином, точки зору виконавця, менеджера і власника бізнес-процесу різняться в першу чергу масштабом та рівнем опису процесу – від моделювання дій конкретного виконавця до побудови моделі процесів, що охоплюють кілька підрозділів. Відповідно можливості оптимізації та удосконалення описаних процесів зростають та ускладнюються зі зростанням масштабності опису.

Окрім зазначених точок зору при моделюванні бізнес-процесів можуть бути використані специфічні точки зору окремих зацікавлених сторін, наприклад IT-спеціаліста, аудитора, комп'ютерного менеджера тощо. Специфічність цих точок зору полягає в тому, що метою моделювання в даному випадку є насамперед дослідження процесу з метою автоматизації,

оцінки відповідності законодавству або внутрішнім нормативним документам, аналізу ризику.

Модель бізнес-процесу з точки зору ІТ-спеціаліста спрямована на технічну реалізацію, інтеграцію або автоматизацію бізнес-процесів і передбачає чітке визначення вимог до даних, джерел інформації, регламентів, інтерфесів, програмних комплексів та їх інтегрованості, логіки автоматизованих кроків, тригерів та подій, що завершують одну дію та починають іншу. Ступінь деталізації при моделюванні бізнес-процесів з точки зору ІТ-спеціаліста найвища порівняно з моделями з інших точок зору.

Точка зору аудитора або комплаєнс-менеджера доречна при моделюванні бізнес процесів з метою дослідження та експертної оцінки відповідності процедур, операційних ризиків, механізмів виявлення та запобігання помилкам або зловживанням тощо. Ключовими аспектами, на які спрямований фокус при побудові такої моделі, є визначення точок контролю та підтвердження дій, точок прийняття рішень та наявність повної документації за процесом.

З огляду на те, що одним з ключових принципів процесного управління є орієнтація на кінцевого споживача та цінність кінцевого результату для клієнта, важливою точкою зору при моделюванні бізнес-процесів є точка зору кінцевого споживача. Така модель бізнес-процесу акцентує увагу на отриманні цінності клієнтом процесу та досвіді його взаємодії з продуктом, послугою або організацією. Критеріями оптимізації бізнес-процесів можуть виступати мінімізація часу очікування, простота взаємодії, якість обслуговування, індекс задоволеності клієнта тощо. Модель бізнес-процесу з точки зору клієнта має охоплювати виключно точки взаємодії з продуктом, послугою, але не внутрішні процедури, пов'язані з виконанням процесу, тому інструментарій опису бізнес процесів з цієї точки зору окрім традиційних нотацій включає картографування шляху клієнта, карти потоку цінності та діаграми послідовності.

Таким чином, моделі бізнес-процесів, побудовані з різних точок зору мають різну мету, ступінь деталізації, можливості удосконалення та інструментарій. Саме тому розуміння цих основних точок зору є критично важливим для ефективного моделювання та оптимізації бізнес-процесів. З огляду на зазначене система бізнес-процесів підприємства або організації має включати моделі бізнес-процесів, побудовані з різних точок зору.

Література:

1. Klaus Fischer, Dima Panfilenko, Julian Krumeich, Marc Born, Philippe Desfray Viewpoint-Based Modeling-Towards Defining the Viewpoint Concept URL: https://www.dfki.de/fileadmin/user_upload/import/6377_Viewpoint-Based_Modeling_151%3BTowards_Defining_the_Viewpoint_Concept_and_Implications_for_Supporting_Modeling_Tools.pdf (дата звернення 25.06.2025)
2. Bruno Giorgio Viewpoints on Business Process Models URL: <https://www.igi-global.com/chapter/viewpoints-on-business-process-models/183790> (дата звернення 25.06.2025)

*Тесленок Ірина Миколаївна,
кандидат економічних наук,
Національний університет
«Запорізька політехніка»*

*Усенко Кирило Анатолійович,
аспірант, Національний університет
«Запорізька політехніка»*

РОЛЬ ПОВЕДІНКОВИХ ФАКТОРІВ У ПРИЙНЯТТІ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ ЩОДО ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЄКТІВ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5337/>

У сучасному конкурентному середовищі інноваційні проєкти відіграють ключову роль у стратегічному розвитку підприємств. Проте їх успішна реалізація значною мірою залежить від людського фактора, зокрема поведінкових аспектів прийняття управлінських рішень. Врахування психологічних, емоційних та когнітивних особливостей керівників та команди є критичним для підвищення ефективності інноваційних ініціатив.

Важливо зауважити, що більшість науковців пов'язують інноваційний проєкт із поняттям інновації та розглядають в двох векторах – як результат та як процес, який спрямовано на досягнення певного результату.

Згідно із Законом України «Про інноваційну діяльність» інноваційним проєктом є комплект документів, що визначає процедуру і комплекс усіх необхідних заходів (інвестиційних) щодо створення і реалізації інноваційного продукту і (або) інноваційної продукції [1].

Шевчук А. А. [2] акцентує увагу на інноваційних тенденціях, які сприяють розвитку інструментів управління щодо оптимізації бізнес-

процесів в умовах формування інноваційної динамічної економіки, яка базується на активному впровадженні інновацій та інформаційно-комунікаційних технологіях, зокрема III в усі сфери діяльності. Строчкович Г. В. [3] визначає особливості стратегічного управління інноваційними проектами на основі уточнення ключових принципів формування систем управління інноваційними проектами та програмами. Автор пропонує для забезпечення збалансованого інноваційного розвитку підприємства здійснення інтеграції функцій стратегічного, інноваційного та проектного менеджменту.

Присяжнюк О. Ф. та Безименний С. В. [4] зазначають, що управління інвестиційними проектами має враховувати сучасні світові тренди розвитку економіки та світові проблеми, що потребують першочергового вирішення (екологічні проблеми, забезпечення соціальної відповідальності, налагодження співпраці бізнесу та громад).

Управлінські рішення щодо інноваційних проєктів піддаються впливу низки поведінкових факторів, зокрема [5]:

1. Емоційні фактори – страх, тривога, гнів, емоційне виснаження;
2. Когнітивні фактори – когнітивні упередження (підтверджувальне упередження, гіперболічне дисконтування, ефект прив'язки, упередження доступності) та зниження когнітивних функцій (зниження концентрації, погіршення пам'яті, зменшення здатності до критичного мислення);
3. Мотиваційні фактори – внутрішня мотивація, зовнішня мотивація, відсутність мотивації;
4. Соціальні фактори – соціальна підтримка, конфлікти в колективі, відчуженість, взаємодія з колегами;
5. Індивідуальні фактори – рівень стресостійкості, попередній досвід, особистісні риси (емоційна стабільність, впевненість у собі, самоконтроль);
6. Організаційні фактори – робоче навантаження, підтримка керівництва, культура організації, робоче середовище.

Дані фактори можуть як сприяти успіху, так і спричиняти провал інноваційних ініціатив. Успішні компанії активно впроваджують стратегії мінімізації негативного впливу поведінкових факторів, зокрема, використання методів поведінкової економіки (наприклад, «nudge theory» – підштовхування до раціональних рішень шляхом позитивного підкріплення та непрямих вказівок); створення крос-функціональних команд для забезпечення балансу думок та професійного аналізу; впровадження систем управління ризиками, що допомагають зменшити вплив когнітивних упереджень на процес прийняття рішень.

Одним із ефективних підходів є командна робота, яка передбачає залучення фахівців з різних сфер діяльності для аналізу та прийняття стратегічних рішень. Розглянемо більш детально ознаки ефективної крос-функціональної взаємодії та її переваги щодо підвищення ефективності інноваційного проекту через визначення поведінкових факторів кожного члена команди (рис.1).

Ознаки ефективної крос-функціональної взаємодії	Переваги крос-функціональної взаємодії
1. <i>Спільна мета</i> (учасники команди усвідомлюють спільну мету, до якої прагнуть) 2. <i>Відкрита комунікація</i> (дозволяє членам команди обмінюватися ідеями і пропозиціями) 3. <i>Взаєморозуміння та повага</i> (учасники цінують внесок кожного і враховують різні точки зору) 4. <i>Чіткий розподіл ролі кожного члена з команди та відповідальності за певну ділянку у взаємодії з іншими</i> 5. <i>Ефективне управління</i> (керівник проекту координує роботу для досягнення поставленої цілі інноваційного проекту)	1. <i>Підвищення ефективності</i> - через об'єднання знань та досвіду різних фахівців для вирішення складних завдань проекту 2. <i>Прискорення інновацій</i> через генерації нових ідей та розробку інноваційних рішень 3. <i>Покращення якості</i> через знаходити оптимальних рішень 4. <i>Підвищення мотивації та розвиток персонал</i> - крос-функціональна взаємодія сприяє обміну знаннями і досвідом між співробітниками, що сприяє їх професійному розвитку та досягненню цілі інноваційного проекту

Рис. 1. Ознаки ефективної крос-функціональної взаємодії та переваги командної роботи щодо визначення поведінкових факторів у прийнятті управлінських рішень

Джерело: розробка автора

Окрім впливу поведінкових факторів на індивідуальні рішення керівників, варто також розглянути їхній ефект на колективні процеси ухвалення рішень. У межах команди існують різні типи взаємодії, що можуть як посилювати, так і послаблювати ефективність управлінських рішень. Наприклад, явище групового мислення може обмежувати критичне осмислення альтернативних стратегій та призводити до субоптимальних рішень. Водночас залучення різних точок зору, створення атмосфери відкритого обговорення та застосування методів фасилітації допомагають уникнути цієї проблеми.

Крім того, важливим є вплив емоційного інтелекту керівників на управління інноваційними проєктами. Високий рівень емоційної обізнаності дозволяє лідерам не лише краще розуміти мотиви та потреби команди, але й ефективніше управляти стресовими ситуаціями та

конфліктами, які неминуче виникають у процесі реалізації нових ініціатив.

Нарешті, слід звернути увагу на організаційну культуру, яка може як сприяти, так і перешкоджати ефективному прийняттю рішень у сфері інновацій. Культура, що заохочує експерименти, навчання на помилках і відкритість до змін, значно підвищує ймовірність успішного впровадження інноваційних проєктів. Натомість авторитарний стиль управління та жорстка ієрархія можуть пригнічувати ініціативність працівників і стримувати розвиток нових ідей.

Отже, врахування поведінкових факторів є ключовим елементом прийняття ефективних управлінських рішень у сфері інноваційних проєктів. Впровадження стратегій управління ризиками, використання крос-функціональних підходів та зменшення впливу когнітивних упереджень можуть суттєво підвищити успіх таких ініціатив.

Література:

1. Про інноваційну діяльність: Закон України від 4 липня 2002 р. № 40-IV. URL: <http://www.portal.rada.gov.ua> (дата звернення: 17.05.2025).
2. Шевчук А. А. Інноваційні тенденції розвитку інструментів управління бізнес-процесами в Україні та визначення їх перспектив в умовах становлення цифрової економіки. *Наука і техніка сьогодні*. 2024. № 5 (33). С. 479-488. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/nts/article/view/11799/11859> (дата звернення: 18.05.2025).
3. Строкович Г. В. Особливості стратегічного управління інноваційними проєктами. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. 9. С. 678-681. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/9_ukr/115.pdf (дата звернення: 18.05.2025).
4. Присяжнюк О. Ф., Безименний С. В. Інноваційні рішення в управлінні інвестиційними проєктами. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 29. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-29-19> (дата звернення: 20.05.2025).
5. Мрака Н. М., Піцикевич В. В., Гнатишин Б. О., Кочін І. С., Михайлов Т. С., Ленько Н. В., Беззубий О. В. Психологічні фактори прийняття управлінських рішень в умовах стресу. *Академічні візії*. Випуск 30. 2024. С. 6. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1221> (дата звернення: 01.06.2025).

*Юлдашев Віктор Андрійович,
студент, Національний технічний
університет України "Київський
політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського"*

ВПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5353/>

Сучасне ринкове середовище висуває високі вимоги до якості продукції та послуг. Підприємства, які не впроваджують системний підхід до управління якістю, втрачають конкурентні позиції. Упровадження сучасних систем управління якістю (СУЯ) дозволяє підвищити ефективність виробничих процесів, мінімізувати ризики, забезпечити стабільність продукції та задовольнити потреби споживачів. Найбільш поширеними підходами є впровадження стандартів ISO 9001, принципів TQM, Lean Management, Six Sigma тощо.

1. Впровадження міжнародних стандартів якості: ISO 9001 – найбільш відомий стандарт, що регламентує побудову ефективної системи управління якістю. Його наявність підвищує довіру споживачів, полегшує вихід на зовнішні ринки та спрощує сертифікацію продукції. На сьогоднішній день понад 1 мільйон компаній у світі мають сертифікат ISO 9001 [1, с. 74]. В Україні лише 16% підприємств мають діючу сертифіковану систему управління якістю [2, с. 102].

2. Використання принципів TQM (Total Quality Management): TQM передбачає участь усіх працівників у покращенні якості та орієнтацію на споживача. Його впровадження дозволяє не тільки покращити продукт, а й змінити корпоративну культуру. Відомо, що підприємства, які застосовують TQM, досягають в середньому на 20-25% вищих фінансових результатів [1, с. 79].

3. Актуальність Lean та Six Sigma: Методики Lean та Six Sigma дозволяють скоротити витрати, усунути втрати та дефекти у процесі виробництва. Наприклад, компанія General Electric після впровадження Six Sigma заощадила понад \$10 млрд за п'ять років. В Україні ці підходи впроваджуються обмежено через брак кваліфікованих фахівців та недостатню інформованість менеджменту [3, с. 59].

4. Якість як елемент стратегії сталого розвитку: Згідно з сучасними підходами, управління якістю має інтегруватися у загальну стратегію сталого розвитку підприємства. Це означає врахування екологічних,

соціальних та економічних аспектів. Система якості повинна бути адаптованою до вимог ESG (Environmental, Social, Governance), що особливо важливо для підприємств-експортерів [2, с. 105].

5. Необхідність цифровізації процесів якості: Інформаційні системи управління якістю дозволяють автоматизувати процеси збору, аналізу та звітності, що підвищує оперативність прийняття управлінських рішень. Наприклад, використання цифрових QMS-систем (Quality Management Systems) дозволяє зменшити час обробки скарг клієнтів у 2-3 рази [3, с. 61].

Впровадження сучасних систем управління якістю є важливим інструментом підвищення конкурентоспроможності підприємства. Системний підхід, орієнтація на споживача, цифровізація та стратегічне мислення повинні стати основою якісного зростання українських компаній.

Література:

Гудзинський О. В., Дяченко Л. О. Сучасні системи управління якістю: Навчальний посібник. – Харків: ХНЕУ, 2021. – 268 с.

Державна служба статистики України. Промисловість України – 2023.

Суханова І. П. Розвиток системи управління якістю на підприємствах України: виклики та перспективи. Бізнес Інформ. – 2023. – № 3. – С. 58-63.

*Юлдашев Віктор Андрійович,
студент, Національний технічний
університет України "Київський
політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського"*

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5352/>

Якість продукції та послуг – один із головних чинників конкурентоспроможності підприємства в умовах глобалізації та цифрової трансформації. Управління якістю сьогодні виходить за межі традиційного контролю, охоплюючи всі етапи життєвого циклу продукції, від розробки до післяпродажного обслуговування. Успішне управління якістю потребує впровадження міжнародних стандартів, цифрових технологій та активної участі персоналу. Основними викликами для

українських підприємств залишаються застарілі підходи до організації якості, слабкий розвиток внутрішніх систем моніторингу, а також недостатня орієнтація на споживача.

1. Недосконалість системи управління якістю: Багато підприємств орієнтовані лише на кінцевий контроль, а не на побудову системного підходу до якості. Згідно з дослідженнями, лише 34% компаній в Україні мають повноцінну систему управління якістю, що відповідає стандартам ISO 9001 [1, с. 112]. Необхідною є адаптація принципів TQM (Total Quality Management), які охоплюють не лише технічні, але й управлінські аспекти якості.

2. Недостатній рівень кваліфікації персоналу: Якість продукції залежить від людського фактору. Однак більшість підприємств зіштовхуються з відсутністю фахівців у сфері якості. Лише 28% працівників проходили підвищення кваліфікації в цій сфері за останні два роки [2, с. 97]. Запровадження системи безперервного навчання та сертифікації персоналу має стати пріоритетом.

3. Відсутність інновацій у процесах забезпечення якості: Інноваційність управління якістю передбачає використання сучасного ПЗ, big data, ІІ для аналізу відхилень та попередження дефектів. Але лише 19% українських компаній використовують цифрові інструменти в управлінні якістю [1, с. 114]. Для підвищення якості необхідно інтегрувати CRM, ERP та системи моніторингу якості на всіх етапах виробництва.

4. Слабка клієнтоорієнтованість системи якості: Більшість компаній зосереджені на внутрішніх процесах, ігноруючи зворотний зв'язок від споживачів. Це знижує лояльність та перешкоджає адаптації продукції до ринкових змін. Розвиток систем управління на основі задоволеності клієнта (Customer Satisfaction Index) має бути в центрі уваги [3, с. 64].

5. Відсутність стратегічного підходу до якості: Якість часто розглядається як функція окремого підрозділу, а не як стратегічний елемент управління компанією. Інтеграція управління якістю у загальну стратегію підприємства сприятиме підвищенню конкурентоспроможності, зменшенню витрат і зростанню довіри з боку партнерів.

Ефективне управління якістю базується на системному підході, інтеграції стандартів, цифрових технологій та людського капіталу. Українським підприємствам необхідно активно модернізувати внутрішні системи якості, інвестувати в підготовку кадрів і впроваджувати стратегічне бачення якості як основи сталого розвитку.

Література:

1. Олійник О. І., Сіренко Н. Л. Управління якістю: навчальний посібник. – Київ: Центр учбової літератури, 2020. – 224 с.
2. Державна служба статистики України. Річний звіт «Промисловість України – 2023».
3. Савченко В. С. Сучасні підходи до формування системи управління якістю на підприємстві. Економіка та держава. – 2022. – № 7. – С. 63-67.



*Oleksandr Kozachenko,
Doctor of Law, Professor,
Acting Director of the Mykolaiv
Educational and Research Institute
of Law of the National University
'Odesa Law Academy'
ORCID: 0000-0002-8412-8639*

CRIMINAL LAW MEASURES IN THE SYSTEM OF SOCIAL IMPACT MEASURES: TAXONOMIC APPROACH

Internet address of the article on web-site:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5338/>

The current stage of development of civil society, the rule of law, and the social State is marked by an attempt to implement the significant experience gained by humanity by applying various forms of social impact measures. Taxonomy is one of the most effective scientific approaches that solves the problem of systematisation and classification of social influence measures in the modern conditions of their multi-level and multi-track application. The taxonomy of social measures is characterised by the unity of three interrelated aspects (trichotomy), each focusing on a separate manifestation of such systematisation and classification. Firstly, the relational aspect of the taxonomy allows us to identify a specific fundamental component as a substrate (primary element) of the social impact, which in its specific dimension provides external influence on the behaviour of a person, characterised by both universal substantive features and unique features of objective and subjective nature. Secondly, the taxonomy's predicate dimension is focused on forming an informational taxonomic system of social impact measures with the allocation of taxonomic categories (ranks) and taxa related to them, which combine measures characterised by a certain degree of generality. Thirdly, the functional aspect of taxonomy allows for solving the problem of identifying objectively existing dynamic relationships between different taxa and the same taxonomic category.

The relational aspect of taxonomy is not so much about the categories used in the chosen approach to systematisation and classification, which is also necessary and important. It is also about the substantive and essential characteristics of the taxonomy object. The taxonomy's relational aspect requires defining a socio-legal measure as a substrate of all forms of socio-legal influence. A socio-legal measure is a specific element of socio-legal regulation

which is a consequence of the deviant behaviour of a person and substantively combines a system of general methods and specific methods of influence used to obtain a positive socially significant result [1, p. 182-208].

As an external manifestation of social and legal influence, a measure has the following characteristics. Firstly, it is defined (in the legal sphere) or perceived (outside legal regulation) as an independent socially significant phenomenon used to regulate the behaviour of participants in social relations, which has the characteristics of a tort when it comes to the legal sphere, and anti-social deviant behaviour (deviation) when it comes to actions in the social sphere in general. Secondly, each social and legal measure is formed based on a combination of methods and a specific technique of necessary and sufficient influence on a person with behaviour that deviates from social and legal requirements. Traditionally, there are two independent but dichotomous methods of socio-legal influence – encouragement and coercion. In turn, encouragement and coercion, as methods of socio-legal influence, form two possible models of behaviour of the subject of influence – voluntary and compulsory. In turn, the method of socio-legal influence reflects the unique, specific features inherent in each measure of socio-legal influence and related to the substantive characteristics of the influence itself. It should be emphasised that methods and techniques of socio-legal influence are the dominant features of any measure of influence, with the methods embodying the methods of influence on social relations and the technique reflecting the nature and content of such influence. Thirdly, social and legal measures aim to exercise such regulatory influence that brings positive, specific and generally beneficial results to individual social relations (micro level) and society and its institutions (macro level).

Within the framework of legal regulation of tortious behaviour, a special place is occupied by criminal law measures which are applied to a person who has committed a tort with a high (significant) level of public danger (a criminal wrongful act) and which in terms of methods and techniques of legal influence, are among the most severe of all statutory measures of legal influence (criminal liability, compulsory medical measures, etc.). Accordingly, a criminal law measure should be understood as a legal consequence of a criminal offence, the content of which is a system of methods and techniques of coercive and rehabilitation and incentive influence of the State on criminal practices of a tort nature (criminal offences, objectively unlawful acts, abuse of law) and lawful post-tort behaviour, which is carried out based on the law determined by the cultural environment prevailing in the specific historical conditions of society. Criminal law measures are characterised by several features derived from the general features of a social and legal measure and have their own specific features dictated by the specifics of criminal law regulation [2, p. 324-325].

Predicate requires classification, i.e. distribution of objects into specific taxonomic categories, taking into account essential and additional properties of the object, and systematisation, which is related to the ordering of objects by the links between them. The result of applying taxonomy in its predicate sense is an information taxonomic system of social impact measures, which can be presented as follows.

The top of this system is a taxonomic category – a type that reflects the maximum level of generalisation and has an appropriate description. A type is a kind of model, a standard that determines the nature of the information taxonomy system of social impact measures in general, its basic structure. As noted above, the substrate, an archetype of the whole system, is the event as an external manifestation of the social impact. In contrast, the subtype of social measure embodies a system of methods and techniques of influence provided for by moral norms, customary rules of behaviour, religious institutions, legal norms, etc. It is, therefore, defined as social measures which focus on regulating relations between people. Among all social measures to counteract deviations, legal measures occupy a special place, the purpose of which is to counteract tort (unlawful) manifestations in social life.

The next level of the taxonomic hierarchy is the class of legal measures. All measures of the legal subtype can be divided into two classes, characterised by the dominance or absence of such dominance of ethical features among legal measures. Therefore, these are the classes of public and private law measures.

The next step in reducing generalisation is the taxonomic category of the genus, which covers a plurality endowed with specific additional properties. The taxonomic category of the genus is more in line with the traditional systematisation of modern general theoretical jurisprudence and consists of allocating separate branches of law.

The next taxonomic category is the type of legal measure, which has a polystructure due to the large number of features of legal measures to be taken into account in order to create a hierarchical model that is easy to use. Taxa of a type structurally consist of a superspecies, a species and a subspecies of legal measures.

Supra-legal measures cover such forms of external legal influence, which are divided into measures that have features of legal responsibility and other legal measures that do not have essential features of such responsibility. Legal responsibility should be understood as a type of social responsibility that has legal certainty (certainty in the rules of law), is endowed with a state power character and manifests itself in deprivations (for example, restrictions on the rights and freedoms of a person) that a person would not have to experience if he or she had behaved lawfully and had not committed an offence. Unlike legal liability, the subspecies of other legal measures do not have all the features

inherent in legal liability. This includes, for example, the absence of the necessary elements of an offence as a basis for legal liability, the absence of deprivation, etc. Within the taxonomic category of superspecies, there are types of legal liability closely related to the taxa of the genus, such as criminal, administrative, and civil liability. In turn, criminal liability should be understood as a set of criminal law measures of coercive and incentive influence applied by the State based on the law to ensure that the person who committed a criminal offence fulfils the obligation to endure the restrictions on rights and freedoms provided for by law.

The taxonomic category of the direct type unites measures that are distinguished by a unique method of legal influence that distinguishes one legal measure from another within the taxa of the superfamily. Thus, conviction, punishment, and criminal records should be recognised as criminal liability measures that are external forms of criminal liability implementation. Other (non-criminal liability) types of criminal legal measures include compulsory medical, compulsory, special confiscation, compulsory educational measures, restrictive criminal legal measures, and criminal legal measures against legal entities.

Polytypical (multi-species) measures form subtypes of legal measures. For example, as a type of public law measure of criminal liability, punishment has such separate subtypes as a fine, imprisonment, confiscation of property, etc. In turn, measures against legal entities, as a public law class of measures that do not have features of criminal liability, include such subtypes as fines, confiscation, and liquidation. Monotypic (single-species) criminal law measures should be considered as such measures that are applied directly, i.e. in the absence of a subspecies provided for by law (e.g. special confiscation, compulsory treatment).

The functional component of the taxonomy of the type of social events in general and their genera, in particular, is closely related to the relational aspect of the taxonomy.

In order to determine the functional scope of the taxonomy of socio-legal measures as a special type of external influence on persons who have committed a tort or related behaviour, the following should be taken into account. Firstly, the chosen approach to classification and systematisation of such measures focuses on the need to determine the objectives of their application, which should be consistent with the overall objective of their social and legal purpose – the restoration of the State of social justice violated by deviant behaviour or formation of the State of social justice in the context of the assessment of a person's post-deviant behaviour. Secondly, the content of activities in implementing the functions of socio-legal measures, derived from the purpose of such measures, should be historically and culturally determined. The goals of socio-legal influence on social relations and the methods of

its implementation should be determined by the peculiarities of social development, recognised social values and conditions of social development. Thirdly, the functions of the measures under study in their legal existence are derived from the general functions of law, representing the defining properties of the latter and, at the same time, interpreting them, making them suitable for achieving the goals set for the measures which are united within a particular taxon. Fourthly, the functions of social and legal measures are combined, creating a specific social and legal regime for regulating social relations due to deviant behaviour. Fifthly, the functions of taxa of one taxonomic category should not only correspond to the functions of the preceding taxonomic category but also serve as a paradigm for the functions of taxa of lower-level taxonomic categories. Sixthly, certain types of socio-legal measures have a political structure which ensures the multi-vector direct functioning of such measures of a particular type (an exceptional level of functioning). Given the above, a general conclusion can be made: a particular type of socio-legal measure is mainly focused on the implementation of several functions, but only one of them is representative of determining the type of a particular measure since it is for the implementation of such a function that the relevant socio-legal measure is enshrined in law [3, p. 18-19].

Various functions of socio-legal measures are embedded in the traditional system of socio-legal regulation based on solving the tasks of regulatory and protective impact.

The regulatory static function is characterised by determining the content of substantive social norms that specify the rights and obligations that a subject is granted, determining the type and nature of social responsibility that applies to a subject in case of failure to fulfil the assigned duties or abuse of the granted right; establishing the types of measures of social and legal influence on a person. The regulatory dynamic function, expressed in the impact on social relations by formalising their development (dynamics), focuses on the procedural design of implementing social provisions. The protective function is its direction, which guides and ensures the implementation of social and legal provisions in the context of their general recognition and use and ensures the inviolability of provisions through the application of social and legal influence measures. In general, the protective function is implemented by ensuring and guaranteeing the fulfilment of the rights and obligations of specific subjects.

Based on the study's results on applying the taxonomic methodology for systematisation and classification of socio-legal measures of external influence on deviant (tortious) and related behaviour of a person, the following theoretical conclusions can be drawn. The relational aspect of the taxonomy of external forms of socio-legal influence and its substrate (primary element) should be recognised as a socio-legal measure. The taxonomy's predicate dimension is associated with forming an informational taxonomic system of social impact

measures with the allocation of a hierarchical system of taxonomic categories, which unites social and legal measures characterised by a certain degree of generalisation. The functional taxonomy is focused on defining the functions of social and legal measures. It is based on the peculiarities of their application's purposes and the methods of implementing the relevant external social and legal regulation and ensuring regulatory or protective impact.

References:

1. Kozachenko O. V. Criminal and legal measures: cultural and anthropological dimension: monograph. Mykolaiv: Ilyon, 2011. 504 c.
2. Kozachenko O. Taxonomy of criminal law measures. Taxonomy of Legal Measures: a monograph / edited by Prof. O. Kozachenko. Mykolaiv : Ilyon, 2024. C. 312-349.
3. Kozachenko O. V., Musichenko O. M., Vasylyaka O. V., Chornozub L. V. Taxonomy of legal measures. Prykarpattya Law Journal, 2022. Issue No. 5 (46). C. 13-20. http://pjbv.nuoua.od.ua/v5_2022/2.pdf.

***Olha Musychenko,
PhD, Associate Professor,
Acting Head of the Department
of Criminal Law and Other Criminal
Law Disciplines of Mykolaiv
Educational and Research Institute
of Law of the National University
'Odesa Law Academy'
ORCID: 0000-0001-6171-710X***

REASONS FOR NEGATIVE CRIMINAL TENDENCIES IN THE FIELD OF DOMESTIC VIOLENCE IN UKRAINE

Internet address of the article on web-site:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5335/>

The military aggression of the Russian Federation, which has been ongoing on the territory of Ukraine since 2014 and became full-scale in 2022, has caused profound transformations not only in the political and economic life of the state but also in the criminal environment. War is a potent criminogenic factor that affects both the dynamics and structure of crime in general and specific categories of offences, in particular, criminal offences related to domestic violence. The state of war is accompanied by stress, uncertainty and a loss of security. Under martial law, psychological disorders such as anxiety,

depression, and emotional burnout are exacerbated, which together contribute to domestic violence.

From 2020 to 2025, there was a steady upward trend in criminal proceedings under Article 126-1 of the Criminal Code of Ukraine. In 2020, 2213 such criminal offences were registered (1877 notices of suspicion were served); in 2023, 2705 (2423 notices of suspicion were served); and in 2024, 2810 cases (2505 notices of suspicion were served). In the first five months of 2025, 1126 criminal offences have already been registered (819 notices of suspicion have been served), which may indicate further growth by the end of the year [1].

However, suppose we analyse criminal offences related to domestic violence in general (most often bodily injuries of varying severity). In that case, we can identify more illustrative data that shows in detail how the dynamics have changed since the start of the full-scale invasion. In 2020, 3165 criminal offences related to domestic violence were recorded (2829 people were served with notices of suspicion); in 2023, there were already 3476 cases (3115 people were served with notices of suspicion), and in 2024 - 8900 (8149 people were served with notices of suspicion). Moreover, in the first five months of 2025, 3920 cases were registered (3169 notices of suspicion were served) [1]. These data indicate not only a quantitative increase in criminal offences but also an increase in the effectiveness of law enforcement agencies, as the percentage of cases in which a person is served with a notice of suspicion consistently exceeds 85%. This may indicate a strengthening of the criminal law response to domestic violence. However, from the criminological point of view, such dynamics have an ambiguous meaning: On the one hand, it is a sign of increased state attention to the problem, and on the other hand, it is a marker of deepening latent conflict in society amid the war.

The conditions of a full-scale war have caused significant changes in the socio-psychological climate of Ukrainian society, which have directly affected the nature and scale of domestic violence. In criminology, this situation is seen as an increase in secondary victimization - when the victim suffers not only from external factors (war, loss of home) but also from violence in the immediate environment. Given the current dynamics in 2025 (3,920 registered cases), it can be predicted that by the end of the year, the number of criminal offences related to domestic violence may exceed even the data of 2024, which indicates the need to revise approaches to prevention, as well as the need for a deeper criminological diagnosis of the causes of violence in wartime and post-war society.

Currently, in the context of a full-scale war in Ukraine, the issue of complex post-traumatic stress disorder (PTSD) is acute, especially among military personnel, as this category of the population is exposed to the most significant number of psychodramatic factors. Complex PTSD (also known as

extreme stress disorder) is a condition that develops in individuals who experience prolonged trauma as a result of various life events (e.g., war, prolonged child abuse, physical or sexual violence, torture, hostage or prisoner of war) [2].

The environment (economic, legal, social) plays a decisive role in shaping the conditions favorable to the commission of the criminal offences under study. During the wartime period in Ukraine, there is a weakening of institutional control, overloading of the law enforcement system, and suspension of some social services in regions with a high level of danger. All of this creates a sense of impunity, which, combined with psychological pressure and domestic difficulties, stimulates a surge in violence in the private sphere. Often, it is a specific life situation, which is individual, that triggers the commission of domestic violence or other criminal offences related to domestic violence.

In the context of the combat past, some offenders have a lower threshold of empathy, tolerance and self-control. According to the criminological classification, these signs correlate with an increased risk of violent criminal offences.

A separate criminogenic factor that significantly affects the situation with domestic violence in wartime is the growing access to weapons among the population, including unregistered weapons. As of 2024, law enforcement agencies of Ukraine have opened more than 4,700 criminal proceedings under Articles 263 and 263-1 of the Criminal Code of Ukraine (illegal handling of weapons, ammunition or explosives; illegal manufacture, processing or repair of firearms), which is significantly higher than before the war [3].

In criminological terms, this means an expansion of the tools and means of violent criminal offences, in particular in the area of domestic violence. Weapons in a conflict-affected domestic environment increase not only the level of aggression but also the lethality of such incidents. This increases the severity of the consequences of offences and reduces the effectiveness of prevention mechanisms, as the potential threat to the victim's life in cases of domestic violence increases dramatically.

Thus, domestic violence in the context of war in Ukraine is characterized by negative trends and requires a special criminological approach due to changes in its dynamics, structure and conditions of commission. The military aggression in Ukraine contributes to an increase in the number of such offences, the emergence of new risk groups and the increase in the latency of violence. Therefore, considering the determinants outlined in this paper, criminological prevention of domestic violence in wartime should be based on psychosocial changes, the state of the legal system and security challenges.

References:

1. On registered criminal offences and the results of their pre-trial investigation. *Office of the Prosecutor General*. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (accessed 15.06.2025).
2. Complex PTSD, analysis of psycho-traumatic factors and their consequences for military personnel. *Medical newspaper' Health of Ukraine of the 21st century'*. № 3 (539), 2023. URL: <https://health-ua.com/psychiatry/trivozni-rozladi/72060-kompleksnij-ptsr--analz-psihotravmuvalnih--faktorv-ta-hn-nasldki--dlya-vjsk> (accessed 15.06.2025).
3. This year, the police opened 4,700 cases of illegal handling of weapons. *Ukrinform – current news of Ukraine and the world*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3930183-policia-cogoric-vidkrila-47-tisaci-sprav-sodo-nezakonnogo-povodzenna-zi-zbroeu.html> (accessed 15.06.2025).

*Білоус Сергій Юрійович,
аспірант кафедри цивільного
судочинства, арбітражу і
міжнародного приватного права,
Національний юридичний
університет імені Ярослава Мудрого,
м. Харків, Україна
ORCID: 0009-0004-9508-7002*

МЕДІАЦІЯ У СПОРАХ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ЗА ПРАВИЛАМИ ЦЕНТРУ АРБІТРАЖУ ТА МЕДІАЦІЇ ВОІВ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5341/>

У сучасному світі, де правлять цифрові технології, право інтелектуальної власності, яким ми його знаємо, стикається з усе новими і новими викликами. І національні правові системи, і міжнародна система права інтелектуальної власності, заснована на актах Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ), знаходяться у ролі наздоганяючих, в той час як суспільні відносини у цій сфері розвиваються все більш стрімко і динамічно.

Спочатку стрімкий розвиток інтернету протягом двохтисячних і нульових призвів до кардинальних змін у моделях розповсюдження і споживання об'єктів авторського права (музики, кіно, інших творів),

а сьогодні нейромережі та генеративний штучний інтелект змінює правила гри вже у створенні різноманітного вмісту (контенту).

За таким стрімким розвитком намагається встигнути не лише матеріальне право, а й процесуальне. Втім все більш очевидним стає той факт, що автори, винахідники, підприємці та навіть прості користувачі об'єктів права інтелектуальної власності потребують більш гнучких інструментів для врегулювання відносин між собою, ніж ті, які їм може запропонувати сучасне законодавство. Те ж саме стосується й інструментів для вирішення спорів, адже класичні і консервативні національні судові системи часто не в змозі відповісти на актуальний запит учасників ринку інтелектуальної власності, які потребують швидкого та ефективного вирішення спорів, що виникають у їх взаємовідносинах.

Одним із інститутів, що мав спробувати вирішити цю проблему в Україні, мав стати Вищий суд з питань інтелектуальної власності, що був формально створений ще у 2017 році, але станом на 2025 рік так і не розпочав свою діяльність.

Там, де національні судові системи не в змозі задовольнити запит учасників ринку, вирішенням цієї проблеми все частіше стають механізми альтернативного вирішення спорів. Ілюстрацією цього твердження є зокрема той факт, що у 2022 році на базі Українського національного офісу інтелектуальної власності та інновацій (УКРНОІВІ) створено Центр медіації. У цьому контексті, автором цієї доповіді і пропонується розглянути особливості застосування медіації як способу вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності, звернувшись до досвіду Центру арбітражу та медіації VOIB.

Центр арбітражу та медіації VOIB (далі – Центр VOIB) створено в 1994 році як неприбуткову організацію, чия діяльність заснована на принципах нейтральності та незалежності. На сьогодні Центр VOIB є найбільшим у світі провайдером послуг з альтернативного вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності [1; с. 236]. Як уже було сказано, медіація є одним з механізмів альтернативного вирішення спорів, який пропонує Центр VOIB.

Тож що таке медіація? Закон України «Про медіацію» визначає це поняття як позасудову добровільну, конфіденційну, структуровану процедуру, під час якої сторони за допомогою медіатора (медіаторів) намагаються запобігти виникненню або врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів [2].

У посібнику Центру VOIB з альтернативних способів вирішення спорів (АВС) для відомств інтелектуальної власності та судів медіацію визначено як неформальну процедуру, в якій нейтральний посередник,

медіатор, допомагає сторонам досягти угоди щодо вирішення спору, виходячи з відповідних інтересів конфліктуючих сторін [3; с. 7].

Порядок та особливості проведення медіації Центром ВОІВ регламентується Правилами медіації ВОІВ [4].

Аналіз вищевказаних правил, дозволяє визначити низку принципів, на яких ґрунтується процедура медіації Центру ВОІВ. Такими принципами, на нашу думку, є:

- Консенсуальність та добровільність медіації;
- Рівність сторін медіації;
- Нейтральність (безсторонність) та неупередженість медіатора;
- Конфіденційність;
- Свобода сторін у визначенні змісту та умов угоди за результатами медіації.

Принцип *консенсуальності та добровільності* медіації означає, що медіація спору можлива лише за добровільною та взаємною згодою всіх сторін такого спору. На практиці, цей принцип реалізується через визначення обов'язкової передумови для проведення медіації – укладення сторонами угоди про медіацію, де сторони виражають свою волю передати спір на розгляд у порядку медіації, визначають Центр ВОІВ як місце проведення медіації та фіксують інші погоджені ними умови проведення процедури медіації. Альтернативою угоді про медіацію є передбачена Правилами ВОІВ можливість однієї сторони звернутися до Центру ВОІВ із запитом на проведення медіації з одночасним направленням відповідної пропозиції іншій стороні спору. У цьому випадку медіація може бути проведена Центром ВОІВ лише за умови отримання згоди на це від другої сторони.

Принцип *нейтральності (безсторонності) та неупередженості медіатора* означає, що медіатор, який бере участь у процедурі, повинен бути нейтральним відносно кожної зі сторін (не мати особистих чи ділових стосунків зі стороною, не мати особистих симпатій чи неприязні до сторони тощо), а також бути незацікавленим щодо предмета спору.

Принцип *конфіденційності* означає, що будь-яка інформація отримана стороною та медіатором у процесі медіації, не може бути розголошена без згоди усіх учасників медіації.

Принцип *свободи сторін у визначенні змісту та умов угоди за результатами медіації* означає, що лише сторони можуть визначати умови угоди, ні медіатор, ні інші особи, що не є безпосередніми сторонами спору, не можуть нав'язувати сторонам такі умови та впливати на умови угоди поза волею сторін.

Наведений перелік принципів медіації за Правилами ВОІВ перекликається з принципами медіації закріпленими Законом України “Про медіацію”, так стаття 4 вказаного Закону встановлює, що медіація

проводиться за взаємною згодою сторін медіації з урахуванням принципів добровільності, конфіденційності, нейтральності, незалежності та неупередженості медіатора, самовизначення та рівності прав сторін медіації.

Вже з аналізу визначення медіації та принципів на яких вона заснована вбачається, що медіація не передбачає вирішення спору шляхом прийняття владного припису на користь однієї зі сторін, а спрямована на знайдення дружнього врегулювання спору між сторонами, заснованому на взаємовигідному консенсусі між ними [6].

Тож роль медіатора в процесі медіації не передбачає прийняття чи навіть підготовку пропозицій вирішення спору. Роль медіатора полягає в тому, щоб допомогти сторонам домовитися про вирішення їхнього спору та керувати процесом медіації дотримуючись принципу нейтральності, безсторонності та неупередженості.

Для призначення медіатора Центр ВОІВ надсилає кожній стороні спору перелік кандидатів, у якому кожна сторона має визначити, яким кандидатам вона надає перевагу і в якій послідовності, після чого протягом семи днів направляє перелік Центру ВОІВ. Останній, у свою чергу, на підставі аналізу преференцій сторін призначає медіатора (стаття 7 Правил медіації ВОІВ) [4].

Коли медіатора призначено, а всі процедурні аспекти узгоджено, розпочинається безпосередньо процедура медіації. Залежно від складності спору, кількості залучених сторін та інших факторів, медіація може бути завершена за один день або вимагати проведення декількох сесій. Формат проведення сесій визначається домовленістю сторін, а у випадку відсутності такої домовленості формат визначає медіатор за погодженням зі сторонами. Правила медіації ВОІВ допускають як очне проведення сесій, коли сторони і медіатор збираються разом в офісі медіатора чи іншому визначеному місці, так і дистанційний формат сесій, в яких сторони та медіатор беруть участь з використанням засобів зв'язку. Як правило, процедура медіації включає такі етапи:

- Збір інформації – кожна сторона викладає свою версію подій і представляє підготовлену заяву з цього приводу;
- Визначення проблем – медіатор допомагає сторонам визначити проблему (проблеми) спору;
- Дослідження інтересів – медіатор і сторони вивчають причини, що лежать в основі відповідних позицій сторін, та інтереси сторін у спорі;
- Розробка варіантів вирішення – медіатори і сторони розробляють варіанти, що задовольняють інтереси сторін та вирішують спірні питання;

- Оцінка варіантів вирішення – сторони визначають можливі сфери угоди, оцінюючи свої варіанти на основі об'єктивних критеріїв;
- Досягнення угоди – якщо сторони можуть домовитися про укладення угоди, вона може бути зафіксована в угоді під час медіації; або
- Завершення медіації без укладення угоди.

Як правило, більшість медіацій у Центрі BOIB закінчуються укладенням угоди за результатами медіації. Однак навіть якщо сторони не можуть дійти згоди, медіація може допомогти їм краще зрозуміти суперечку та звужити коло спірних питань [3, с. 25].

Якщо сторонам не вдається досягти угоди в процесі медіації, медіація може бути завершена або за ініціативою будь-якої сторони шляхом подачі такою стороною заяви про її вихід із медіаційної процедури, або за ініціативою медіатора, якщо останнім прийнято рішення про недоцільність подальшого проведення медіаційної процедури через малоймовірність досягнення згоди.

У разі укладення угоди за результатами медіації остання стає обов'язковою для сторін і підлягає виконанню ними, як і будь-яка приватно-правова домовленість між сторонами. Водночас Конвенція ООН про міжнародні мирові угоди, досягнуті за результатами медіації (неофіційно Сінгапурська конвенція про медіацію), що наразі підписана 57 і ратифікована 14 країнами світу, передбачає можливість примусового виконання угод за результатами медіації: кожна держава, яка приєдналася до цієї Конвенції, зобов'язана забезпечити примусове виконання таких угод згідно з її національним процесуальним законодавством [4].

Станом на цей час, чинне законодавство України не передбачає механізмів примусового виконання угод за результатами зовнішньої медіації, крім випадків, коли медіація мала місце під час провадження в суді або арбітражі (такі угоди можуть бути приведені до примусового виконання, якщо їх затверджено відповідним судом або арбітражем) [7; с. 120]. Такий стан правового регулювання є фактором, що знижує привабливість медіації та нівелює її переваги для конфліктуючих сторін створюючи ризик неможливості реалізації угоди за результатами медіації. Це приводить нас до висновку про неефективність сучасного українського підходу в цьому питанні.

Водночас міжнародний досвід свідчить про доволі високу ефективність медіації спорів в сфері інтелектуальної власності. Як свідчить статистика Центру BOIB, 70 % спорів, що передаються на медіацію, вирішуються укладенням угоди про врегулювання спору [8].

Підсумовуючи, зазначимо, що медіація спорів у сфері інтелектуальної власності на базі та за правилами Центру арбітражу та медіації ВОІВ є ефективним механізмом вирішення спорів. Досвід Центру ВОІВ може бути з користю використаний у подальшій розбудові та розвитку Центру медіації, що створений при УКРНОІВІ. Водночас, щоб підвищити популярність і практичну цінність цієї процедури серед суб'єктів права інтелектуальної власності, необхідно на рівні національного законодавства передбачити можливість примусового виконання угод, досягнутих у результаті медіації.

Список використаної літератури:

1. Ignacio de Castro, Heike Wollgast and Justine Ferland. Recent Trends in WIPO Arbitration and Mediation. *The Guide To IP Arbitration (Second Edition)*. Law Business Research. 2022. P. 235-257.
2. Про медіацію: Закон України від 16 листопада 2021 року № 1875-IX. Відомості Верховної Ради України. 2022. № 7. Стр. 2. Ст. 51.
3. WIPO Guide on ADR Options for Intellectual Property Offices and Courts, 2018. URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_guide_adr.pdf (дата звернення 15.06.2025).
4. WIPO Mediation Rules, Schedule of Fees and Costs. July 2021. URL: https://www.wipo.int/export/sites/www/amc/en/docs/mediation_rules_and_fees_2021.pdf (дата звернення 15.06.2025).
5. Status: United Nations Convention on International Settlement Agreements Resulting from Mediation. URL: https://uncitral.un.org/en/texts/mediation/conventions/international_settlement_agreements/status (дата звернення 15.06.2025)
6. Білоус С. Ю. Система альтернативного вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності Всесвітньої організації інтелектуальної власності. Проблеми законності. 2024. Вип. 166. С. 43-67. <https://doi.org/10.21564/2414-990X.166.309549>.
7. Цувіна, Т. А. Національні механізми виконання угод за результатами медіації: досвід країн ЄС та українські перспективи. Проблеми законності. 2022. Вип. 158. С. 110-123. DOI: 10.21564/2414-990X.158.264998.
8. WIPO Caseload Summary. URL: <https://www.wipo.int/amc/en/center/caseload.html> (дата звернення 15.06.2025).

*Бондаренко Єлізавета Олександрівна,
студентка II курсу юридичного
факультету Дніпровського
національного університету
імені Олеся Гончара*

*Науковий керівник:
Патерило Ірина Володимирівна,
доктор юридичних наук,
професор, професор кафедри
цивільного, трудового та
господарського права юридичного
факультету Дніпровського
національного університету
імені Олеся Гончара*

ЗМІНА КЛІМАТУ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5326/>

Зміна клімату є однією з найактуальніших проблем сучасності, яка має далекосяжні наслідки для всіх сфер життя, включаючи правове регулювання земельних відносин. Зміна клімату призводить до екстремальних погодних явищ, таких як посухи, повені, урагани та пожежі, які можуть завдати значної шкоди земельним ресурсам. Це створює нові виклики для правового регулювання земельних відносин, оскільки необхідно адаптувати законодавство до нових умов та забезпечити стале використання земельних ресурсів.

Зміна клімату може вплинути на земельні відносини різними способами, зокрема:

Зміна продуктивності сільськогосподарських земель

Зміна клімату призводить до непередбачуваних погодних умов, таких як посухи, повені та екстремальні температури, що негативно впливає на врожайність та якість сільськогосподарських культур.

Зміни в режимі опадів та температурі можуть призвести до деградації ґрунтів, ерозії та засолення, що зменшує їхню продуктивність.

Зміна меж земельних ділянок

Підвищення рівня моря загрожує затопленням прибережних територій, що призводить до зміни меж земельних ділянок та втрати цінних земель.

Екстремальні погодні явища, такі як урагани та повені, можуть спричинити ерозію берегів та зміну меж земельних ділянок.

Зміна режиму використання земель

Зміна клімату вимагає перегляду режиму використання земель для адаптації до нових умов та зменшення ризиків стихійних лих.

Необхідно запровадити обмеження на використання земель у зонах ризику, таких як прибережні території та зони з високим ризиком повеней.

Зміна вартості земельних ділянок

Зміна клімату може призвести до зниження вартості земельних ділянок у зонах ризику стихійних лих, що створює фінансові ризики для землевласників.

Зростання попиту на землі, придатні для ведення сільського господарства в умовах зміни клімату, може призвести до підвищення їхньої вартості.

Вплив на екосистеми

Зміни клімату призводять до деградації екосистем, що мають важливе значення для регулювання клімату та забезпечення екологічних послуг.

Зміна клімату може призвести до зміни біорізноманіття та міграції видів, що впливає на екологічну стійкість земельних ресурсів.

Правове регулювання земельних відносин в умовах зміни клімату має бути спрямоване на:

Адаптація законодавства до нових умов

Необхідно внести зміни до земельного законодавства для врахування наслідків зміни клімату та забезпечення сталого використання земельних ресурсів.

Законодавство має передбачати механізми адаптації до зміни клімату, такі як планування землекористування з урахуванням кліматичних ризиків та запровадження екологічних стандартів.

Забезпечення сталого використання земельних ресурсів

Необхідно запровадити механізми, які забезпечать стале використання земельних ресурсів, такі як обмеження використання земель у зонах ризику стихійних лих, запровадження екологічних стандартів та стимулювання використання екологічно чистих технологій.

Необхідне впровадження механізмів, які сприяють збереженню біорізноманіття та екосистемних послуг.

Захист прав землевласників

Необхідно забезпечити захист прав землевласників, які постраждали від зміни клімату, наприклад, шляхом надання компенсацій за завдану шкоду.

Законодавство має передбачати механізми страхування від кліматичних ризиків та надання фінансової підтримки для адаптації до зміни клімату.

Міжнародне співробітництво

Необхідно розвивати міжнародне співробітництво у сфері правового регулювання земельних відносин в умовах зміни клімату для обміну досвідом та найкращими практиками.

Важлива участь у міжнародних угодах та ініціативах, спрямованих на боротьбу зі зміною клімату.

Роль місцевих громад

Залучення місцевих громад до процесу прийняття рішень щодо управління земельними ресурсами є важливим для забезпечення ефективності правового регулювання.

Необхідно враховувати знання та досвід місцевих громад щодо адаптації до зміни клімату.

Розвиток системи моніторингу та оцінки

Необхідно створити систему моніторингу та оцінки впливу зміни клімату на земельні ресурси для прийняття обґрунтованих рішень.

Система моніторингу має включати збір даних про кліматичні зміни, стан земельних ресурсів та ефективність заходів з адаптації.

Використання ринкових механізмів

Можливе використання ринкових механізмів, таких як торгівля викидами парникових газів та платежі за екосистемні послуги, для стимулювання сталого землекористування.

Перспективи розвитку земельного законодавства

Інтеграція екологічних стандартів у земельне право.

Використання інноваційних підходів до моніторингу стану земель.

Розробка ефективних механізмів відповідальності за екологічні правопорушення.

Зміна клімату суттєво впливає на земельні відносини, що вимагає комплексного оновлення законодавства. Важливим є впровадження адаптаційних заходів, що забезпечать сталий розвиток землекористування та збереження екосистем.

Зміна клімату є серйозним викликом для правового регулювання земельних відносин. Необхідно адаптувати законодавство до нових умов та забезпечити стале використання земельних ресурсів, щоб мінімізувати негативні наслідки зміни клімату.

*Зеленський Олексій Миколайович,
здобувач ступеня доктора філософії
кафедри міжнародних відносин,
Сумський національний
аграрний університет*

*Науковий керівник:
Клочко Альона Миколаївна,
доктор юридичних наук, професор,
Сумський національний
аграрний університет*

ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ТРАНСФОРМАЦІЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5333/>

Проблематика протидії корупційним кримінальним правопорушенням в Україні залишається у центрі уваги наукової спільноти, що зумовлено поширеністю цього виду злочинності, попри тривалі зусилля законодавця, науковців і практиків щодо удосконалення механізмів запобігання корупції. До проблеми протидії корупції зверталися вчені на національному рівні, аналізуючи її багатогранні прояви. Зокрема, Ю. Войтенко провів дослідження антикорупційного досвіду окремих держав-членів Європейського Союзу (далі – ЄС), зосередивши увагу на порівняльному аналізі особливостей впровадження антикорупційної політики та механізмів запобігання корупційним правопорушенням з боку посадових осіб [1]. Н. Юзікова, Т. Корнякова та С. Хомяченко присвятили свої дослідження проблематиці корупції в Україні в умовах воєнного стану, проаналізували ефективність реалізації Державної антикорупційної програми на 2023-2025 роки, а також оцінили роль європейського досвіду та *acquis communautaire* ЄС у формуванні національної антикорупційної політики [2]. А. Мазарекі та Т. Мельник дослідили напрямки співпраці України з ЄС у сфері запобігання корупції, а також впровадження європейських стандартів в національну антикорупційну систему України [3]. Корупція визнана глобальною проблемою, виявляється незалежною від політичного устрою чи рівня соціально-економічного розвитку держав, що зумовлює її універсальний характер та транснаціональну природу. У сучасних умовах протидія корупційним кримінальним правопорушенням в Україні набула виняткової значущості, з огляду на взаємодію двох визначальних чинників: активізацію курсу на європейську інтеграцію та актуальні

загрози, спричинені функціонуванням особливого правового режиму – воєнного стану.

Першочерговим чинником є прагнення України до повноправної інтеграції в правовий простір ЄС, що передбачає гармонізацію національного законодавства із правом ЄС, у тому числі через імплементацію фундаментальних європейських принципів верховенства права. Корупція у цьому контексті постає як ключова загроза, що підриває легітимність державних інститутів та формує негативне середовище для залучення іноземних інвестицій. Таким чином, протидія корупції в Україні має комплексний характер і розглядається не лише як елемент внутрішньої державної політики, але й як обов’язкова умова виконання міжнародно-правових зобов’язань, зокрема тих, що випливають з положень Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (зокрема ст. 22, яка передбачає співпрацю у сфері боротьби зі злочинністю та корупцією) [4].

Другим визначальним чинником є функціонування правового режиму воєнного стану, який істотно ускладнює забезпечення законності, правопорядку та належного функціонування державного механізму. Збройна агресія та супутні мобілізаційні заходи створюють сприятливе середовище для виникнення нових форм корупційної діяльності та посилюють уразливість інституцій державної влади до протиправних впливів. У цих умовах значно підвищується ризик зловживань владними повноваженнями, непрозорого розпорядження бюджетними та матеріальними ресурсами, а також порушення вимог законності з боку уповноважених осіб. Особливо ця проблема постає у сферах, пов’язаних з мобілізаційною підготовкою, наданням гуманітарної допомоги, обігом стратегічно важливих товарів та розподілом державного або донорського майна. Такий контекст вимагає посилення інституційного контролю та ефективних запобіжників корупційним практикам [5].

Поєднання євроінтеграційного курсу України з умовами правового режиму воєнного стану вимагає цілісного, скоординованого підходу до формування ефективної антикорупційної політики. У цьому контексті значення набуває імплементація європейських стандартів превенції та протидії корупції, що відображені у правовій системі ЄС – *acquis communautaire*. Зазначене поняття охоплює сукупність правових норм, директив, практик та інституційних стандартів ЄС, обов’язкових для держав-кандидатів на вступ. Для України *acquis communautaire* виступає як орієнтир у сфері гармонізації кримінального законодавства, функціонування антикорупційної інфраструктури (НАБУ, САП, ВАКС) та забезпечення прозорості публічного управління. До ключових аспектів належать: положення первинного і вторинного права ЄС щодо запобігання корупції, відмивання коштів і фінансування тероризму;

стандарти незалежності та ефективності спеціалізованих органів; настанови GRECO; механізми моніторингу, звітності та оцінювання результативності антикорупційної політики. Таким чином, *acquis communautaire* не лише задає формальні правові вимоги, але й є стратегічним механізмом побудови прозорої, підзвітної та демократичної моделі державного управління, що відповідає критеріям членства в ЄС. Ефективна реалізація антикорупційної політики в умовах воєнного стану становить не лише внутрішнє завдання державного управління, але й виступає важливою складовою виконання Україною міжнародно-правових зобов'язань, зокрема в контексті євроінтеграційного курсу. Такий підхід вимагає не тільки формального дотримання стандартів доброчесності, прозорості та підзвітності, але й реального забезпечення ефективного механізму кримінально-правової протидії новим формам корупційних проявів, які посилюються в умовах дії особливого правового режиму – воєнного стану. У цьому зв'язку актуальності набуває необхідність цілеспрямованого вдосконалення національного кримінального законодавства, зокрема положень Розділу XVII Кримінального кодексу України, які регламентують відповідальність за кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. Доцільним є включення до зазначеного розділу спеціалізованих складів діянь, пов'язаних із зловживанням правовим статусом військовозобов'язаних осіб, включаючи подання неправдивих даних, підробку документів або інші маніпуляції з метою незаконного перетину державного кордону в умовах воєнного стану. Водночас забезпечення ефективної імплементації зазначених норм вимагає належної міжвідомчої координації, інституційної спроможності органів досудового розслідування та прокуратури, а також використання сучасних цифрових і аналітичних інструментів, включаючи засоби штучного інтелекту.

Література:

1. Войтенко Ю. Європейська практика боротьби з корупцією: досвід для України в рамках євроінтеграційних процесів. Науковий журнал «Політикус». Випуск 4-2. 2022. С. 29-33. <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2022-spec>. URL: http://politicus.od.ua/spec_2022/4.pdf.
2. Юзікова Н. С., Корнякова Т. В., Хом'яченко С. І. Антикорупційна політика України відповідно до *acquis communautaire* Європейського Союзу. Науковий вісник публічного та приватного права випуск 2, 2024. С. 169-176. <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2024.2.29>. URL: <http://www.nvppp.in.ua/vip/2024/2/31.pdf>.
3. Мазаракі А., Мельник Т. Mazarakі A., Melnyk T. Співробітництво України з ЄС у сфері запобігання й протидії корупції. Зовнішня торгівля:

економіка, фінанси, право. 2023. № 2. С. 4-33. Серія. Юридичні науки. [https://doi.org/10.31617/3.2023\(127\)01](https://doi.org/10.31617/3.2023(127)01).

4. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Україна, Європейський Союз, Євратом [...]; Угода, Список, Міжнародний документ від 27.06.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011?find=1&text=%D0%BA%D0%BE%D1%80%D1%83%D0%BF%D1%86%D1%96%D1%8F#w1_1.

5. Про введення воєнного стану в Україні. Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>.

*Ісаченко Анжела Олегівна,
студентка Інституту
післядипломної освіти
Київського національного
університету ім. Тараса Шевченка*

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5340/>

Корупція, яка пронизує усі гілки та щаблі влади, в якій набувають оберти ознаки політичної корупції, створює реальну загрозу державності. Проблеми протидії корупції мають вирішуватись системно в комплексі інтегративних заходів державно-політичного, соціально-економічного, національно-культурного, інформаційного, кримінологічного, правничого і морально-етичного характеру та реального відновлення курсу суспільства на побудову соціальної правової держави. Першочерговими завданнями реалізації такого курсу є невідкладне виконання таких стратегічних засад, як демонополізація, деолігархізація, деофшоризація, розмежування бізнесу і влади та усунення корупційних ризиків, забезпечення ефективної кримінальної, фіскальної та митної політики та слідчої діяльності [1, ст. 58].

Чинні санкції за корупційні злочини, зокрема передбачені статтею 368 Кримінального кодексу України (ККУ) за «прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою», є надто м'якими порівняно з міжнародною практикою. Навіть за кваліфіковані склади (ст. 368 ККУ) передбачено позбавлення волі на строк від восьми до дванадцяти років. Для порівняння, у США та

більшості європейських країн за подібні діяння можуть застосовуватися значно суворіші покарання, аж до довічного ув'язнення. Ця «гуманність» українського законодавства демотивує підозрюваних до дієвого каяття та викриття співучасників, що ускладнює розкриття організованих корупційних схем.

Існує значна колізія між положеннями Кримінального кодексу України (ст. 45 ККУ) та Кримінального процесуального кодексу України (КПК України) щодо інститутів дієвого каяття та угоди про визнання вини. ККУ закріплює дієве каяття, але не передбачає механізмів застосування угод про визнання вини. Натомість КПК України ігнорує дієве каяття, запроваджуючи інститут угоди про визнання вини, який за своїм змістом не співпадає з нормами ККУ. Згідно з ч. 3 ст. 3 ККУ, будь-які кримінально-правові наслідки діяння, включно із пом'якшенням покарання чи звільненням від відповідальності, мають визначатися лише Кримінальним кодексом. Ця правова колізія створює невизначеність і перешкоджає ефективному застосуванню механізмів співпраці зі слідством [1, ст. 59].

У застосуванні деяких положень Закону «Про запобігання корупції» є певна невизначеність, стаття 24, що регулює дії службовців у разі одержання неправомірної вигоди чи подарунків, не має чіткого механізму реалізації. Також існують ризики корупційних зловживань через використання оціночних понять («гостинність», «подарунки») та недостатню регламентацію відповідальності за неправомірні дії у сфері гуманітарної допомоги.

Міжнародний досвід демонструє різноманіття підходів до подолання корупції, але спільним для успішних стратегій є наявність політичної волі, ефективних інституцій, правової визначеності та дієвого громадського контролю. В свою чергу Естонія досягла значних успіхів без створення окремих антикорупційних органів. Ключовими факторами стали політична воля, руйнування корумпованих мереж шляхом оновлення кадрів та забезпечення високих зарплат держслужбовцям. Грузія обрала радикальну стратегію граничного зменшення ролі держави в регулюванні суспільних процесів (скорочення держапарату, роздержавлення власності, реформи податкової та митної систем). Антикорупційна політика реалізується на основі Стратегії та Плану дії, без створення спеціального незалежного антикорупційного органу. Франція створила Центральну службу з боротьби з корупцією, яка займається централізацією інформації та надає допомогу судово-слідчим органам. Швеція, Швейцарія, Нідерланди, США, Польща активно використовують громадський контроль. ЗМІ, церква та громадська думка відіграють ключову роль, впливаючи на репутацію та кар'єру посадовців. Ізраїль застосовує систему «дублювання моніторингу» з боку урядових структур, поліції,

незалежного Відомства Державного контролера та громадських організацій. Сінгапур є зразком послідовної, централізованої та законодавчо забезпеченої антикорупційної політики, що спирається на незалежне, політично незаангажоване Бюро з розслідування випадків корупції, широкий спектр профільних законів і невідворотність покарання [2].

Для України, яка у 2024 році посідала 105 місце серед 180 країн в Індексі сприйняття корупції (35 балів зі 100 можливих), критично важливою є імплементація кращих світових практик [3]. Це включає в себе не лише інституційні зміни, а й формування культури нетерпимості до корупції, підвищення прозорості та підзвітності державних інституцій.

На основі проведеного аналізу проблем та вивчення міжнародного досвіду, доцільно здійснити наступні кроки для подальшого удосконалення антикорупційного законодавства в Україні:

1. Посилення кримінальної відповідальності за корупційні злочини: За корупцію в особливо великих розмірах та політичну корупцію (ч. 3 та 4 ст. 368 ККУ) доцільно передбачити довічне позбавлення волі. Це не лише відповідатиме тяжкості злочинів, а й створить значно сильнішу мотивацію для підозрюваних до дієвого каяття та викриття співучасників.

2. Удосконалення інституту дієвого каяття: Важливо закріпити на доктринальному та законодавчому рівні інститут дієвого каяття як міжгалузевий інститут, що гармонізовано поєднує норми кримінального та кримінально-процесуального права.

3. Розширення застосування інституту дієвого каяття: Запровадити спеціальні умови звільнення від відповідальності за умови дієвого каяття щодо інших корупційних та економічних злочинів (наприклад, у ст. 369 ККУ для осіб, що надали неправомірну вигоду під примусом або добровільно заявили про це, а також у ст. ст. 157-160 ККУ, 175, 212 ККУ, забезпечивши чіткість формулювань складів злочинів).

4. Розробити та ухвалити окремий нормативно-правовий акт, що детально врегулює порядок фіксації, реєстрації та реагування на випадки одержання або пропозиції неправомірної вигоди чи подарунків державними службовцями.

5. Реалізувати ініціативу, закладену в Проєкті Плану відновлення України, щодо створення єдиної електронної системи збору, обробки та оприлюднення статистичних даних щодо корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень, а також систем повернення активів, отриманих злочинним шляхом.

Висновок. Аналіз проблем у сфері протидії корупції в Україні виявляє низку системних недоліків, що потребують невідкладного вирішення. Неадекватні санкції, колізії у правовому регулюванні дієвого каяття та недостатня прозорість фінансового контролю знижують ефективність антикорупційної політики. Враховуючи міжнародний досвід, критично важливим є посилення кримінальної відповідальності, гармонізація правових інститутів та розробка чітких механізмів реагування на корупційні діяння. Запровадження довічного ув'язнення за особливо тяжкі корупційні злочини та вдосконалення інституту дієвого каяття стануть ключовими кроками. Лише комплексний підхід, що поєднує нормативні вдосконалення з ефективним правозастосуванням та суспільною нетерпимістю, дозволить Україні досягти значного прогресу у подоланні цієї загрози.

Література:

1. Тертишник В. М., Батраченко Т. Правові проблеми протидії корупції. Південноукраїнський правничий часопис. 2024. С. 57-63. URL: <http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2024/1/11.pdf>
2. Буга Г. С. Досвід зарубіжних країн в боротьбі із запобігання корупції // Правова позиція. № 1 (38). 2023. С. 149-152. URL: <https://legalposition.umsf.in.ua/archive/2023/1/29.pdf>
3. “Transparency International Україна” Індекс сприйняття корупції Україна – 2024. URL: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattya-korupsiyi-2024/>



*Bilienko Denys Olehovich,
Wykładowca Katedry Sztuki Scenicznej
i Choreografii, Instytut Edukacyjno-
Naukowy Sztuki, Karpacki Uniwersytet
Narodowy im. Wasyla Stefanyka,
Iwano-Frankowsk*

WDROŻENIE SYSTEMU ZADAŃ KREATYWNYCH W PROCESIE OPANOWYWANIA TECHNOLOGII CYFROWYCH PRZEZ PRZYSZŁYCH NAUCZYCIELI MUZYKÓW

Link do publikacji na stronie:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5330/>

Trudno przecenić znaczenie rozwijania kompetencji w zakresie stosowania technologii cyfrowych w nowoczesnym kształceniu przyszłych nauczycieli muzyki.

W kontekście digitalizacji, informatyzacji i powszechnego wprowadzania narzędzi cyfrowych do procesu edukacyjnego, podnoszenie poziomu kompetencji cyfrowych wśród studentów wyższych studiów muzycznych stanowi istotny warunek zapewnienia wysokiej jakości kształcenia i zachęcenia przyszłych specjalistów do ciągłego samodoskonalenia.

Technologie takie pomagają nie tylko skuteczniej poznawać sztukę, ale także przyczyniają się do rozwoju kompetencji muzycznych i cyfrowych przyszłych nauczycieli muzyki, stając się gwarantem rozwoju ich inteligencji emocjonalnej, smaku estetycznego i zdolności twórczych, oraz umiejętność opracowywania własnych wersji wykonawczych i interpretacyjnych utworów muzycznych przy wykorzystaniu środków cyfrowych (umiejętność tworzenia własnych aranżacji utworu, w razie potrzeby rejestrowania fonogramów tzw. „minus”, dodawania wokali i tworzenia pełnej aranżacji („plus”) itp.

Na podstawie przetworzonych źródeł (np. prac B. Kyshakevicha, S. Kyshakevicha, V. Ulyanowej, S. Serenko, Zh. Syrotkina, L. Sniedkovej, G. Stetsa, R. Trofimenko, G. Yuferovej i innych), którzy w swoich pracach badają wpływ muzycznych technologii komputerowych na skuteczność komunikacji muzycznej, oraz opracowaliśmy metodologię projektów twórczych, która pozwoli analizować interakcje między aranżerem a słuchaczem, nauczycielem a uczniem. Po raz kolejny przekonaliśmy się o znaczeniu technologii muzycznych i cyfrowych w procesie edukacyjnym.

Jednocześnie analiza literatury naukowej pokazuje, że proces komputeryzacji edukacji na Ukrainie ma zarówno osiągnięcia, jak i znaczne rezerwy. Pojedyncze pozytywne przykłady wprowadzania technologii cyfrowych do procesu edukacyjnego nie rekompensują braku możliwości stworzenia całościowego systemu zadań edukacyjnych, który sprzyjałby rozwojowi i integracji narzędzi cyfrowych w kształceniu przyszłych nauczycieli muzyki.

Wdrażanie sugestii nauczycieli, jak pokazuje nasze doświadczenie zawodowe, znacząco pomaga w przygotowaniu przyszłych nauczycieli do efektywnego wykorzystania technologii cyfrowych oraz samodoskonaleniu zawodowym i pedagogicznym. Aby rozwijać wśród studentów wyższych uczelni muzycznych motywację do opanowywania muzycznych programów komputerowych, przyszli nauczyciele muzyki są zachęceni do opisywania możliwości takich systemów elektronicznych, jak Logic Pro X, Cubase, Studio One, Melodyne, Mavavi, Avto-Tune, Pro Tools, Finale, Sibelius i Power point. Jednocześnie przyszli edukatorzy muzyczni muszą identyfikować te aspekty treści kształcenia, które można rozszerzyć, np. wykorzystując cyfrowe programy muzyczne (opanowywanie zapisu nutowego za pomocą programów Finale, Sibelius, interaktywna gra na wirtualnych instrumentach muzycznych). (Pro Tools, Logic Pro X, Cubase, Studio One), analiza różnych stylów muzycznych (Sibelius, Finale), tworzenie własnych utworów muzycznych z gotowych fragmentów dźwiękowych (Pro Tools, Logic Pro X, Cubase, Studio One), nagrywanie, zapisywanie i odtwarzanie autorskich kompozycji (Pro Tools, Logic Pro X, Cubase, Studio One), komponowanie własnych utworów i aranżowanie, nagrywanie, miksowanie i mastering (Pro tools, Logic Pro X, Cubase, Studio One, Sibelius, Finale), opanowywanie podstaw praktycznej inżynierii dźwięku (Pro Tools), doskonalenie umiejętności wykonawczych (Pro tools, Logic Pro X, Cubase, Studio One), nauka podstaw aranżacji utworów muzycznych (Finale, Sibelius), tworzenie własnych bibliotek muzycznych (Cubase, Pro tools, Logic Pro X, Cubase, Studio One),

korekta intonacji i problemów metrytmicznych (Melodyne, Avto-Tune, Pro Tools, Finale, Sibelius) i wiele innych. Doświadczenie w stosowaniu cyfrowych technologii muzycznych pomaga w poszukiwaniu nowych kreatywnych brzmień poprzez cyfrowe technologie przetwarzania i miksowania, co również przyczynia się do lepszej stymulacji uczniów do samoanalizy i samorozwoju.

Przygotowując projekty kursowe i prace dyplomowe, studenci szkół wyższych muszą uwzględnić pozytywne aspekty wprowadzanych nowoczesnych kierunków studiów, np. „Technologie komputerowe w muzyce”

(Kamensk Professional Music College of Arts; dyscyplina naukowa obejmuje pracę z edytorami muzycznymi, sekwencerami i innymi, a także obejmuje programy masteringowe do aranżacji muzycznych i nagrywania dźwięku), „Technologie komputerowe w muzyce” (Krzyworoga Obwodowa Szkoła Muzyczna, gdzie studenci opanowują nowoczesne programy muzyczne i techniki nagrywania dźwięku), „Technologie informacyjne i komputerowe w dziedzinie sztuki muzycznej”, „Podstawy inżynierii dźwięku”, „Programy do nagrywania i przetwarzania dźwięku” (Uniwersytet Króla Daniela (Iwano-Frankiwnsk), „Technologie komputerowe w dziedzinie sztuki muzycznej” i „Programy komputerowe do notacji muzycznej” (Państwowy Uniwersytet Pedagogiczny im. Iwana Franki w Drohobyczu). Te i podobne kursy zazwyczaj obejmują pracę z notatorami, sekwencerami, edytorami wideo i innymi narzędziami cyfrowymi.

Analizowane są doświadczenia uniwersytetów, gdzie silną zachętą dla studentów jest organizacja wydarzeń twórczych i koncertów, podczas których istnieje możliwość zaprezentowania praktycznego zastosowania technologii cyfrowych w sztuce muzycznej. Organizujemy przegląd nagrań wideo z lekcji plastyki w placówkach oświatowych (jednocześnie proponujemy zadania mające na celu znalezienie przyczyn sukcesów i porażek nauczyciela na lekcji z uczniami gimnazjów i liceów, w szczególności w zakresie wykorzystania technologii muzycznych i cyfrowych).

W naszej praktyce staramy się stosować nie tylko poszczególne aspekty praktyczne w procesie dydaktycznym, np. wykorzystanie elektronicznych instrumentów muzycznych (syntezatorów, kontrolerów MIDI i innego sprzętu elektronicznego w celu rozwijania umiejętności wykonawczych uczniów), ale przede wszystkim podkreślamy osobliwości sztuki muzycznej jako języka uczuć, zastosowanie nowoczesnych podejść do odbioru jej utworów, w szczególności zaś ustanowienie interakcji w systemie „tworzenie utworu – jego wykonanie – percepcja”, ujawnienie patosu utworu muzycznego jako dominującej idei-odczucia, budowę jego obrazu za pomocą środków wyrazu muzycznego itp.

W trakcie prowadzenia zajęć z emisji głosu (śpiew sceniczny) zauważyliśmy, że nawet częściowe wykorzystanie technologii cyfrowych przyczyniło się do znacznie szybszego i lepszego przyswojenia materiału dydaktycznego, w odróżnieniu od metod tradycyjnych. Analizując wyniki raportów twórczych, koncertów, konkursów i festiwali, które są archiwizowane w formatach audio i wideo, wyraźnie widać, że tam, gdzie nie zastosowano technologii cyfrowych, wyniki są skromniejsze, podczas gdy wykorzystanie narzędzi cyfrowych zwiększa efektywność procesu edukacyjnego. Jednocześnie słuchacze, którzy oglądali takie wykonania, byli zachęceni do zastanowienia się nad przyczynami sukcesów i porażek wykonawców, nad sposobami

poprawy sposobu, w jaki prezentują oni muzyczny obraz utworu muzycznego itp.

Proces wdrażania programów cyfrowych i komputerowych dowodzi, że studenci edukacji muzycznej zaczęli wykazywać szczerze zainteresowanie nauką. Nabyli pozytywną treść emocjonalną. Uczniowie przyswajają materiał lepiej i szybciej, szybko uczą się korygować własne błędy dzięki nagraniom cyfrowym. Jedną z metod, która się do tego przyczynia, jest autoanaliza, która pozwala, wykorzystując technologie muzyczne i cyfrowe, szybko znaleźć i wyeliminować błędy. Rdzeniem takiej pracy, w naszym głębokim przekonaniu, jest opracowany system zadań twórczych.

***Kindratyuk Bohdan Dmytrovych,
dr hab. profesor Karpackiego
Uniwersytetu Narodowego
im. Wasyla Stefanyka,
Iwano-Frankiwnsk, Ukraina
ORCID: 0000-0002-8040-4034***

POTENCJAŁ EDUKACYJNY I ZDROWY ROZWÓJ POWOŁAŃ KOŚCIELNYCH I ŚWIECKICH W CZASIE ROSYJSKIEJ AGRESJI NA UKRAINIE NA DUŻĄ SKALĘ

Link do publikacji na stronie:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5331/>

Walka z rosyjskim agresorem oraz przezwyciężanie skutków działań wojennych w Ukrainie powodują konieczność stosowania różnych środków poprawy zdrowia i wzmacniania odporności psychicznej obywateli. Wśród technologii, które potęgują duchowy i fizjologiczny potencjał ludzkiego ciała, znajduje się taka forma terapii sztuką jak arteterapia. Została ona już przebadana jako innowacyjna metoda wspierająca zdrowie; określono jej istotę oraz wymagania dotyczące stosowania, a wśród jej form i typów wyróżniono podejścia aktywne i receptywne [6; 2]. Niestety, nie zawsze wspomina się w nich o muzyce dzwonów, dzwonach oraz innych elementach dzwonienia. Tymczasem istnieją publikacje, które ujawniają uzdrawiający potencjał muzyki dzwonowej – zarówno kościelnej, jak i świeckiej [3].

Magia bicia dzwonów od dawna fascynuje ludzi. Fenomen tej muzyki, jej mistycyzm, wywarł na nich szczególne wrażenie po przyjęciu chrześcijaństwa. Bicie dzwonów jest uznawane za najbardziej wyrazistą manifestację podstaw muzycznych oraz potężnego, tajemniczego posłanca tychże podstaw, które odgrywały ogromną rolę w życiu ludzkości [1, s. 77].

Nic dziwnego, że muzyka dzwonów stała się nieodłącznym elementem środowiska ukraińskich wsi, miast i miasteczek, a jej dźwięk dominuje w krajobrazie akustycznym. Na ich terenie dzwonnice zachwycają bogactwem form architektonicznych. Dzwony służą do ogłaszania początku Boskiej Liturgii, oznaczania jej najbardziej uroczystych momentów, zawiadamiania o śmierci parafianina i towarzyszenia mu w ostatniej drodze, rozpraszania burz, sygnalizowania innych klęsk żywiołowych itp.

Wszechogarniający dźwięk dzwonów kościelnych porównywany jest do modlitewnego głosu wzywającego Boga i bywa nazywany ucieleśnieniem Ewangelii w muzyce. Potwierdza to także rytuał poświęcenia dzwonów. Ich muzyka wzmacnia poczucie jedności wśród Ukraińców. Dzwony zegarowe oznaczają upływ czasu.

Oprócz dźwięków słyszalnych, dzwony i gongi emitują również ultradźwięki, które niszczą jądra chorobotwórczych bakterii i hamują rozwój patogenów. W przeszłości pomagało to w walce z epidemiami.

Wielowiekowe chrześcijańskie praktyki rytualne ustanowiły kanoniczne przepisy dotyczące używania dzwonów. Rozwojowi ich muzyki towarzyszyło nie tylko kształtowanie norm prawnych, lecz także rozwój ludowych zwyczajów związanych z użyciem dzwonów. Określało to metody i czas trwania dzwonienia, wynikające z wymogów kultu, form rytualnych, życia społeczności oraz ich tradycji.

W związku z tym różne formy dzwonienia wprowadzały porządek i etykietę, kształtowały obyczaje i wpływały na moralność – utrata tradycji prowadzi bowiem do duchowej degradacji. Rozwojowi wielogłosowego śpiewu kościelnego wśród chrześcijan obrządku wschodniego sprzyjało równoczesne użycie dzwonów w zestawach montowanych na specjalnych konstrukcjach [1, s. 87-88].

Sztuka tworzenia dzwonów jako zabytków ludwisarstwa i piśmiennictwa, różnorodne formy budowli im przeznaczonych, twórczość wykonawcza dzwonników i percepcja ich kanonicznych oraz oryginalnych kompozycji dźwiękowych, rozwój mechanicznych systemów wybijania dźwięku – zwłaszcza kurantów i carillonów – zakorzenienie tych zjawisk w kulturze ludowej, ich odzwierciedlenie w twórczości prozaików, poetów, kompozytorów, malarzy, grafików, pisankarzy, rzeźbiarzy, kaflarzy, mediach i badaniach naukowych – wszystko to określa się mianem dzwonnictwa lub kultury dzwonienia. Dziedzinę tę szczegółowo bada kampanologia (od włoskiego *campane* – dzwon).

O rozwoju sztuki bicia w dzwony na zachodniej Ukrainie, graniczącej z Polską, można dowiedzieć się z prac tamtejszych badaczy, na przykład historyka literatury, archiwisty i bibliotekarza K. Badeckiego, regionalisty

T. Szydłowskiego [11], broszur dzwonników z Przemyśla i Kałusza – braci Felczyńskich [13], a także z opracowań współczesnych polskich działaczy [11; 12].

Pewnego rodzaju wartościowym punktem odniesienia dla młodzieży są informacje o tradycyjnych festiwalach sztuki dzwonienia, które do niedawna odbywały się na terenie średniowiecznego Zamku Lubarta w Łucku, a także o konferencjach naukowych i praktycznych. Uczestniczyli w nich przedstawiciele różnych krajów, w tym również z Polski [7].

Opublikowane materiały pokonferencyjne ujawniły wyniki badań dotyczących związku muzyki dzwonowej ze zdrowiem człowieka. Do istotnych opracowań tej tematyki należy także praca M. Savchyna *Human Health. Wymiar duchowy, osobisty i cielesny*. Autor wyróżnił duchowe, moralne, społeczne, mentalne, psychologiczne i cielesne składniki zdrowia człowieka, opisał relacje między nimi, przedstawił ich typy i poziomy oraz wskazał zadania związane z ich doskonaleniem [10].

Każdy rodzaj zdrowia posiada własne środki wzmacniające – w szczególności istotny jest wpływ muzyki na jednostkę, uwzględniając jej poziom wykształcenia. Potencjał prozdrowotny sztuki dostrzegamy przez pryzmat zasobów muzykoterapeutycznych, natomiast potencjał edukacyjny – poprzez jej zastosowanie w pracy z uczniami szkół podstawowych na lekcjach i zajęciach pozalekcyjnych, a także w przygotowaniu przyszłych nauczycieli akademickich do prowadzenia takich zajęć.

Wierzimy, że świeckie i kanoniczne dzwony kościelne, jako forma muzyki i wyjątkowe zjawisko dźwiękowe, łączą w sobie zarówno potencjał edukacyjny, jak i terapeutyczny.

Połączenie współczesnych badań kampanologicznych, nowych ujęć struktury ludzkiego zdrowia oraz doświadczeń w stosowaniu arteterapii w celu jego poprawy skłania do podejmowania prób zwrócenia większej uwagi na ten temat. Istnieje pilna potrzeba pogłębiania i popularyzowania tego typu badań, zwłaszcza wśród polskich odbiorców. Taki jest **cel** i jedno z głównych **zadań** naszego artykułu.

Niestety, dla wielu osób dzwonienie nadal pozostaje swoistą *terra incognita*, co wynika z braku wiedzy na temat jego składników oraz znaczącej roli w kulturze każdej grupy etnicznej. Jednym z powodów tego stanu rzeczy jest utrata dzwonów w wyniku ich rekwizycji na potrzeby wojen światowych, jak również współczesne zanieczyszczenie środowiska akustycznego, prowadzące do „głuchoty” na odbiór dzwonów jako wyjątkowego zjawiska muzycznego.

Badanie znaczenia bicia dzwonów dla leczenia, zwłaszcza w czasach wojny, wymaga syntezy głównych funkcji sztuki. Cechy terapeutycznego

działania muzyki zostały ukształtowane w starożytnej Grecji. Według Arystotelesa muzyka jest w stanie przekazywać ruchy duszy i wpływać na nie, czyli leczyć. Współczesna nauka wzbogaciła model arystotelesowski, wprowadzając następujące cele muzyki: społeczny, poznawczy, sugestywny, edukacyjny, kompensacyjny, komunikacyjny i prognostyczny. Sztuka bicia dzwonów kościelnych lub tworzenie przez muzyka własnych kompozycji dźwiękowych, stosowność i piękno architektury dzwonnicy, odzwierciedlenie bicia dzwonów w kulturze – wszystkie te główne elementy są duchową pamięcią ludzi. Oznacza to, że jest to element społecznej funkcji sztuki. Jednocześnie w biciu dzwonów znajdujemy inny cel – kształtowanie wartości duchowych.

W obecnym kontekście odrodzenia dzwonienia pojawiły się nowe możliwości wprowadzenia go do instytucji edukacyjnych. W procesie opanowania jego treści uczniowie są informowani o prawdziwych informacjach o historii Ukrainy, poznają jej dziedzictwo kulturowe, rozumieją strukturę etniczną jednostki i opanowują podstawy percepcji muzyki oraz jej lecznicze i terapeutyczne działanie na ciało i duszę. Przypomina się, że wśród środków wzmacniających różne rodzaje zdrowia ważne są specjalnie dobrane utwory muzyczne. Kształtowane są kompetencje etniczno-kulturowe przyszłych nauczycieli, w szczególności ich przygotowanie do wykorzystania dzwonek w pracy edukacyjnej z dziećmi w wieku szkolnym. Jednocześnie pokazane jest miejsce dzwonów i dzwonienia w kulturze światowej. Jednym z przykładów jest *A History of Art from Ancient Times to the Present* Stephena Farthinga, która zawiera wiele informacji na temat kampanii, a także przypominamy o wszechogarniającej miłości między dziewczyną a garbatym dzwonnikiem Quasimodo w *Notre Dame de Paris* Victora Hugo, odkrywamy symbolikę tytułu „Komu bije dzwon” Ernesta Hemingwaya, omawiamy „Bicie dzwonu” Friedricha Schillera jako jeden ze szczytów jego twórczości poetyckiej, recytujemy wiersz Edgara Poe „Dzwony” i określamy jego symbolikę obrazującą ludzkie życie: narodzin, miłości, tragedii, śmierci.

Ponieważ ukraiński region karpaccy od dawna jest domem dla różnych grup etnicznych, a tym samym dla chrześcijańskich wyznań obrządków zachodnich i wschodnich, kultura dzwonienia na tym obszarze ma charakter wielonarodowy. Dlatego interesujące jest, a jednocześnie kształtuje niezbędne wartości u studentów szkół wyższych, aby poznać pochodzenie zwyczajów dzwonienia wśród rzymskokatolickich wiernych. Przykładowo, po mongolsko-tatarskich najazdach na Polskę w latach 1259 i 1287, w Krakowie zapoczątkowano tradycję, która przetrwała do dziś. Był to Hejnał – sygnał trąbki rozbrzmiewający co godzinę z wieży Kościoła Mariackiego na pamiątkę strażnika, który został postrzelony w gardło mongolską strzałą podczas alarmu [2, s. 112].

Przypominamy uczniom o napiętych i historycznie ważnych dniach Rewolucji Godności (zwanej też Eurorewolucją), która trwała od 30 listopada 2013 do lutego 2014 roku na Ukrainie, oraz o ówczesnym emocjonalnym zawodzeniu dzwonów kijowskiego klasztoru św. Michała z Złotymi Kopułami. Dzwony zabrzmiały żałobnie podczas nabożeństw żałobnych za Bohaterów Niebiańskiej Setki, którzy zginęli w tych dniach. Smutny głos dzwonów rozbrzmiewa również na pogrzebach żołnierzy, którzy polegli w obronie Ukrainy. W Dniu Pamięci Ofiar Hołodomoru (1932-1933), corocznym święcie narodowym Ukrainy (czwarta sobota listopada), w Kijowie podczas bicia dzwonów składane są kwiaty pod pomnikiem niewinnych ofiar. Podobne żałobne dzwony biją 26 kwietnia, w Międzynarodowy Dzień Pamięci o Katastrofie w Czarnobylu (1986). Takie dźwięki często pełnią funkcję katartycznego oczyszczenia.

Podczas pracy z uczniami zalecamy przypomnienie, na przykład, rozdziału o metabolizmie i transformacji energii ze szkolnego kursu biologii, gdy omawiamy leczniczy wpływ muzyki, a szczególnie bicia dzwonów, na ludzkie ciało. Jest to struktura energetyczno-informacyjna z własną, specyficzną otoczką energetyczną, tj. swoistymi wibracjami. Fakt ten potwierdza fizyka kwantowa. Teoria ta ogólnie współgra z twierdzeniem Kościoła, że człowiek składa się z trzech poziomów: ciała, duszy i ducha. Podstawą życia jednostki jest właśnie biopole, które promieniuje nawet z atomów jej ciała. To właśnie ta aura wpływa na metabolizm i energię. Dysonans kompleksu różnych pól otaczających żywe organizmy powoduje choroby. To właśnie ultralekkie cząsteczki biopól wywołują dźwięk dzwonu. One z kolei blokują szkodliwe elementy, w tym wolne rodniki (uważa się, że prowadzą do raka, powodują mutacje genetyczne itp.). Jednocześnie dzwonienie odgrywa istotną rolę w wymianie energii i informacji. W końcu uważa się, że ludzie mają siedem centrów energetycznych. Każde z nich może zostać zablokowane w wyniku urazu, niepokoju, lęków, złości i innych negatywnych emocji, których dana osoba nie była w stanie „puścić”. Niekorzystne okoliczności życiowe, prowadzące do chorób, powodują zamknięcie jednego lub kilku centrów energetycznych. Każde z nich jest powiązane z określoną mantrą lub dźwiękiem, który je harmonizuje. Kiedy dzwony rozbrzmiewają przed rozpoczęciem Boskiej Liturgii, dostrajamy się do szczerzej modlitwy, duchowo się otwieramy [8], a gdy kampanie uderzane są w najważniejszych momentach nabożeństwa, osiągamy duchowe oczyszczenie (katharsis).

Organizowanie studiowania tekstów naukowych przez przyszłych specjalistów, na przykład na temat arteterapeutycznych możliwości muzyki, pomaga aktywizować aktywność poznawczą poprzez wykonywanie zadań twórczych, takich jak wymyślanie nagłówków do akapitów artykułu o leczniczym działaniu dzwonów kościelnych. Kurs dydaktyczny oferuje sposoby

rozwijania zainteresowania kulturą dzwonienia, m.in. poprzez wdrażanie zasady nowości materiałów edukacyjnych na ten temat, wykorzystywanie elementów historyzmu, odkrywanie nowych faktów o składnikach dzwonienia znanych uczniom, prezentowanie osiągnięć współczesnych badań kampanologicznych, uzasadnianie praktycznego znaczenia wiedzy o terapeutycznych i zdrowotnych skutkach dzwonienia kościelnego i świeckiego, a także stosowanie różnych „ciekawostek” dotyczących składników dzwonienia oraz oryginalnych technik nauczania gry na dzwonach. Zalecamy organizowanie konkursów na najlepsze prace twórcze o dzwonieniu lub kompozycje muzyczne powstałe podczas gry na dzwonach. Warto urozmaicać samodzielną pracę młodych ludzi w nauce dzwonienia, uczyć materiałów na ten temat w sposób problemowy, prowadzić naukę gry na dzwonach metodami aktywizującymi oraz organizować badania i eksplorację lokalnej historii [4].

Opracowano specjalną metodologię propedeutyczną przygotowującą studentów szkół wyższych do korzystania z arteterapii, w szczególności dzwonów kościelnych. Zakładamy, że w pracy ze współczesną młodzieżą, aby zmotywować ją do poznawania dziedzictwa kulturowego przeszłości, konieczne jest stworzenie odpowiednich warunków pedagogicznych do jego przyswojenia. Zwracając uwagę na znaczenie bicia w dzwony i jego miejsce w kulturze ludowej, realizujemy twórcze zadania dla przyszłych pedagogów, takie jak opracowanie porad dla uczniów dotyczących poznawania piękna idiofonów, świadomości tego zjawiska, jego leczniczego działania oraz charakterystyki bicia, które zależy od kształtu i jakości stopu brązu.

Przygotowując studentów do praktyki nauczycielskiej, zwraca się szczególną uwagę na prawidłowe poinstruowanie uczniów, jak reagować na dzwonki alarmowe. Nowe alarmy zostały zatwierdzone w Ukrainie 21 sierpnia 2022 roku i wprowadzane są w niektórych społecznościach. Oto ich brzmienie: sygnał zagrożenia chemicznego to dźwięk dzwonów kościelnych; sygnał promieniowania to również dźwięk dzwonów; sygnał do ewakuacji miasta – dźwięk klaksonu pociągu; natomiast ciągły 30-sekundowy sygnał syreny oznacza nalot. Oczywiście takie komunikaty dźwiękowe powinny wywoływać nie tylko racjonalne działania fizyczne, lecz przede wszystkim realistyczną ocenę sytuacji, mobilizację siły psychicznej oraz utrzymanie porządku wewnętrznego.

W związku z tym badanie wzajemnych powiązań między potencjałem edukacyjnym a leczniczym zjawiska bicia dzwonów kościelnych i świeckich stało się szczególnie istotne w trudnych czasach nowej wojny rosyjsko-ukraińskiej. W tym okresie ogromne znaczenie ma zdolność jednostki do korzystania z różnych środków wzmacniających wszystkie rodzaje zdrowia, w tym z arteterapii, w celu podniesienia odporności na stres oraz stosowania technik samoregulacji. Badania potencjału muzyki dzwonkowej wykazały,

że łączy ona działanie prozdrowotne (wpływ na ciało i duszę) z edukacyjnym (wpływ na moralność, obyczaje itd.). W tym kontekście trudno przecenić znaczenie kształtowania u uczniów systemu wartości i kompetencji etniczno-kulturowych oraz stosowania odpowiednich narzędzi edukacyjnych w pracy wychowawczej (treści, metody, formy; możliwości komunikacji i zaangażowania w różne działania jako warunek wszechstronnego rozwoju), a także promowania zachowań prozdrowotnych. Rozwojowi motywacji uczniów do nauki dzwonienia sprzyja zwłaszcza przygotowanie przyszłych nauczycieli do pracy z dziećmi w wieku szkolnym.

Referencje:

1. Arro E. Die altrussische Glockenmusik. Eine musikslavistische Untersuchung. *Musica Slavica. Beiträge zur Musikgeschichte Osteuropas*. Wiesbaden, 1977. S. 77-159.
2. Дейвіс Н. *Боже ігрище: історія Польщі* / [пер. з англ. П. Таращук]. Київ : Вид-во Соломії Павличко «Основа», 2008. 1080 с.
3. Ільчук Л. *Підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до виховання підлітків засобами дзвонарства* : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Івано-Франківськ, 2018. 18 с.
4. *Історія мистецтва від найдавніших часів до сьогодення* / [заг. ред. С. Фартінг; передм. Р. Корк]. Харків : Viva, 2019. 576 с.
5. Мостова Н. Чому дзвонять дзвони? [Думки фахівців про силу церковних дзвонів]. *Галицький кореспондент*. Івано-Франківськ, 2017. 6 квіт. С. 3.
6. Кіндратюк Б. *Духовне здоров'я школярів і музика дзвонів: Етнопедагогічний аспект*. Наук.-метод. посіб. Івано-Франківськ, 2005. 270 с.
7. Кузьмінська Л. Зміст і цілі музикотерапії в соціально-педагогічній роботі з дітьми-інвалідами. *Освіта регіону* : Україн. наук. журнал. Київ, 2011, № 5. С. 152-158.
8. Марчук Г. Дзвони: повернення до витоків. Луцьк, 2019. 280 с., 104 с. іл.
9. Мостова Н. Чому дзвонять дзвони? *Галицький кореспондент*. Івано-Франківськ, 2017. № 14 (606). 6 квіт. С. 3.
10. Савчин М. *Здоров'я людини: духовний, особистісний і тілесний виміри* : монографія. Дрогобич : ПП «ПОСВІТ», 2019. 232 с.
11. Сорока О., Банкул Л. Музикотерапія як інноваційна здоров'язбережувальна технологія для роботи з молодшими школярами. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Педагогіка, соціальна робота». Ужгород, 2013. Вип. 27. С. 192-195.

12. Szydłowski T. *Dzwony starodawne z przed r. 1600 na obszarze b. Galicji*. Kraków, 1922. 96 s.
13. *Straty wojenne. Zabytkowe dzwony utracone w latach 1939-1945 w granicach Polski po 1945*. T. I : Woj. Krakowskie i Rzeszowskie / Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Poznań, 2006. 544 s.
14. Tureczek M. *Leihglocken : Dzwony z obszaru Polski w granicach po 1945 roku przechowywane na terenie Niemiec* = Bells from territories within post-1945 borders of Poland stored in Germany / Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Departament Dziedzictwa Kulturowego, Warszawa, 2011. 872 s.
15. *Церковні дзвони. Ювілейне видання з нагоди 130-літньої річниці заложення ліярні дзвонів Б-тів Фельчинських у Калуші і Л. Фельчинського і С-ки в Перемишлі*. Станиславів : «Союзна друкарня», 1938. 48 с.

*Григорів Георгій Альбертович,
кандидат філософських наук,
Комунальний заклад вищої освіти
«Дніпровська академія неперервної
освіти» Дніпропетровської
обласної ради*

МОТИВАЦІЯ ЯК КЛЮЧОВИЙ ФАКТОР У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5332/>

У сучасному освітньому процесі мотивація сприймається як один із основних чинників, які впливають успішність навчання [1]. Особливо яскраво ця необхідність проявляється на етапі дошкільної освіти, коли закладаються основи когнітивного, емоційного та соціального розвитку дитини [2]. Тези присвячена дослідженню ролі мотивації у процесі навчання дітей дошкільного віку. Метою нашого дослідження було виявити, як мотиваційні стратегії впливають на залучення, інтерес та поведінку дітей в освітньому середовищі.

Мотивація визначається як психологічний процес, що запускає, спрямовує та підтримує поведінку, орієнтовану на досягнення цілей [3; 4, с. 418]. Вона буває двох видів – внутрішня (інтринсивна) та зовнішня (екстринсивна). Внутрішня мотивація пов'язана з допитливістю, інтересом та задоволенням від самого процесу навчання, тоді як зовнішня зумовлена заохоченнями, похвалою, змагальністю та схваленням з боку дорослих та однолітків [5, с. 230].

Дослідження спирається на різні теорії мотивації, у тому числі на теорію очікування Врума, згідно з якою мотивація залежить від того, наскільки людина вірить у те, що її зусилля приведуть до успіху та подальшої винагороди. Також розглядаються принципи мотивації: схильність (вплив попереднього досвіду), наслідки (роль позитивного підкріплення) та живий досвід (значимість особистих переживань у навчанні) [6, с. 123].

Наше дослідження ґрунтується на якісному підході з використанням метода спостереження. У ньому взяли участь 30 дітей віком від 4 до 5 років із одного з дошкільних освітніх закладів міста Дніпро. Для збору даних застосовувалася структурована спостережна карта, що включає 7 ключових критеріїв: інтерес до занять, участь у діяльності, сприйняття використовуваної методики, робота в групі, застосування наочних матеріалів, загальна навчальна установка та прояв допитливості.

Результати дослідження показали, що мотивація значно впливає на залучення дітей до навчального процесу:

- 57 % дітей не виявляють інтересу до традиційних занять, сприймаючи їх як нудні та неактуальні.
- Однак при використанні активних методик (ігри, візуальні ресурси, групова робота) до 73 % дітей демонструють високий рівень інтересу та залученості.
- 72% учнів беруть активну участь, коли використовуються мотиваційні стратегії, і лише 20% залишаються пасивними.
- 80% дітей вважають за краще працювати у групах, що підкреслює значущість соціалізації та взаємодії з однолітками у дошкільному віці.
- Майже три чверті опитаних позитивно відреагували на використання наочних та дидактичних матеріалів.

Таким чином, мотивація створює умови для активного, усвідомленого та значущого навчання. Застосування інноваційних та адаптованих стратегій безпосередньо пов'язане з формуванням інтересу до знань та сприяє кращій адаптації матеріалу кожною дитиною.

Мотивація у дитячому віці – це не просто стимул до навчання, а й основа для формування глибших навичок:

1. Когнітивний розвиток: мотивація сприяє активізації процесів пам'яті, уваги, логічного мислення та мовленнєвих здібностей.
2. Соціальний розвиток: при спільній діяльності формуються навички співробітництва, емпатії та відповідальності.
3. Емоційний розвиток: мотивовані діти більш впевнені в собі, відчувають підтримку, що веде до зміцнення самооцінки та формування емоційної стійкості.

4. Формування самостійності: надання свободи вибору у рамках навчання сприяє формуванню автономії та критичного мислення.

Однією з центральних ідей даної публікації є активна роль педагога як мотиватора. Вихователь, який використовує творчий та адаптивний підхід, створює умови для включення всіх дітей до освітнього процесу. Використання дидактичних ігор, цифрових технологій, візуальних та аудіоматеріалів посилює навчальну мотивацію.

Також наголошується на важливості участі батьків. Їхня підтримка, інтерес до навчальних успіхів дітей та взаємодія з педагогами посилюють ефект мотивації, формуючи єдиний освітній простір.

Виходячи з аналізу, можна виділити такі висновки:

- Мотивація – центральний компонент успішного навчання, особливо у ранньому дитинстві.
- Застосування активних методик, таких як ігрове навчання, проектна діяльність, групові форми роботи та цифрові технології, суттєво підвищує інтерес дітей до навчання.
- Освітнє середовище має бути безпечним, стимулюючим та різноманітним, щоб підтримувати внутрішню мотивацію дитини.
- Необхідна систематична підготовка педагогів до роботи з мотиваційними стратегіями. Вчителі повинні володіти сучасними методиками, бути гнучкими та чутливими до індивідуальних потреб дітей.
- Залучення батьків має бути заохочено через відкрите спілкування, інформаційні зустрічі, спільні заходи та підтримку вдома.

Висновок

Мотивація – це не додатковий елемент в освітній системі, а її ядро, особливо на початковому етапі. Дослідження, представлене нами, ясно демонструє, що тільки через активне включення дитини до навчального процесу, через емоційну залученість та ігрову взаємодію можливе формування значних знань та умінь.

На основі зроблених висновків стає очевидним, що інтеграція мотивації у щоденну педагогічну практику необхідна для підвищення якості освіти та повноцінного розвитку особистості дитини. Це вимагає узгоджених зусиль усіх учасників освітнього процесу: педагогів, батьків, адміністрації та самої дитини як активного учасника навчання.

Література:

1. Березовська, Н. Вивчаємо психологічний клімат колективу // Дошкільне виховання. 2017. № 3. С. 12-15.
2. Я у Світі. Програма розвитку дитини від народження до шести років / О. П. Аксьонова, А. М. та ін. Київ: ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2019. 488 с.

3. Кісіль З. Р., Швець Д. В. Мотивація діяльності людини: навч. Посіб. Одеса: Видавництво ОДУВС, 2023. 154 с.
4. Калыныченко А. В. Мотивація та мотиваційний процес: сутність та поняття // Вісник економіки транспорту і промисловості. 2013. № 42. С. 417-420.
5. Вплив комунікативно-інформаційного простору на психологічні особливості й особистісні ресурси людини в умовах дії дестабілізаційних факторів на суспільство : монографія / за наук. редакцією І. М. Зварича. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т, 2022. – 344 с.
6. Бурковська А. І., Калошин Н. О. Класичні теорії мотивації як теоретична основа для підвищення ефективності праці // Економіка, освіта, технології в контексті глобальних викликів: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, Черкаси, 23-24 вересня 2021 року. Черкаси, 2021. С. 123-125.



*Снігир Лариса Петрівна,
кандидат економічних наук,
Ірпінський ліцей Національного
університету біоресурсів і
природокористування України*

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ В КОНТЕКСТІ ОСОБИСТІСНОГО ПІДХОДУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5334/>

Інновації в навчанні – це нові методи навчання, нові способи організації змісту освіти, методи оцінювання освітнього результату. Інновації модернізують навчальний процес, направлений на досягнення гарантованих результатів у рамках його традиційної репродуктивної орієнтації.

Інноваційні процеси є закономірністю в розвитку з тимчасового утворення. Але стосовно нього відбуваються зміни, від чого відштовхуються інноваційні пошуки? Дані досліджень показують, що загальні уявлення щодо традиційного навчального процесу таке, що урок є класичним, тобто традиційне заняття з учнями всього класу, у ході якого вчитель повідомляє, передає знання, формує вміння й навички, опираючись на вивчення нового матеріалу, відтворення вивченого учнями, оцінює результати цього відтворення. Але традиційне навчання носить переважно репродуктивний характер.

Сучасна освітня методологія навчання в умовах сьогодення повинна швидко реагувати на всі виклики в суспільстві та в світі, змінюватись, реагуючи на нові соціальні явища. Саме інноваційні методи в навчанні спрямовані на підготовку особистості до майбутнього життя. Є учні, які навчаючись у школі, мало зацікавлені в такому предметі як історія. Тому мета вчителя – зацікавити їх вивчати предмет. Оскільки учні ХХІ століття – це молодь інформаційного століття, у ході роботи з якими необхідно розвивати їхнє вміння самостійно та мотивовано організувати пізнавальну діяльність, використовувати елементи причинно-наслідкового та структурно-функціонального аналізу, визначати сутнісні характеристики об'єкта, що вивчається, самостійно вибирати критерії для порівняння, вміти зіставляти, аналізувати історичні факти та події, критично мислити.

Для реалізації цих завдань педагогу необхідно спрямовувати свою діяльність на основі застосування інноваційних освітніх технологій:

- інформаційно-комунікативних;
- технологій інтерактивного навчання;
- технології розвитку критичного мислення;
- проектної технології тощо [1, с. 98].

Завдяки інтерактивному навчанню практично всі учні залучаються до процесу пізнання. Вони мають можливість розуміти та рефлексувати з приводу того, що вони знають і думають. Кожен робить свій особливий індивідуальний внесок у процес вивчення матеріалу.

У сучасному навчанні виділяють пасивні, активні та інтерактивні стратегії. Вміле поєднання даних стратегій забезпечує ефективність диференційованого підходу до кожного, щоб допомогти розвинути особистість з урахуванням його здібностей. Це дозволяє побудувати індивідуальну освітню траєкторію кожного учня окремо, здійснити особистісно-орієнтований підхід до навчання. Завдяки інтерактивному навчанню практично всі учні залучені до процесу пізнання. Вони мають можливість розуміти та рефлексувати з приводу того, що вони знають і думають. Кожен робить свій особливий індивідуальний внесок у процес обміну знаннями, ідеями, способами діяльності. Причому відбувається це в атмосфері доброзичливості та взаємної підтримки, що дозволяє не тільки отримувати нові знання, а й розвивати саму пізнавальну діяльність, переводити її на вищі форми об'єднання та співпраці [2, с. 100].

Однією з важливих сучасних освітніх технологій являється метод розвитку критичного мислення. Критичне мислення є досить складним процесом творчої переробки інформації, пов'язаної з її усвідомленням, переосмисленням такої діяльності.

Критичне мислення формується та розвивається під час опрацювання інформації, розв'язання історичних проблем і задач, оцінки ситуації, вибору раціональних способів діяльності. Тому на тих уроках, де це постійно відбувається, створюються ідеальні умови для формування та розвитку критичного мислення.

Якщо ж планувати уроки історії з використанням відповідних специфічних форм та методів, то результат буде ще більш високим. Тобто мислення, що спростовує усталені уявлення, які спираються на власний досвід, проектування нових ідей. В основі даного методу є:

- постановка проблеми (учні актуалізують свої знання, тобто учнів інтригують якоюсь ситуацією і підводять до стану зацікавленості щодо отримання нової інформації);
- здійснення проблеми (учні отримують нову інформацію, зіставляють її зі старою);

- рефлексія (закріплюють нові знання, змінюють початкові уявлення про досліджуваний раніше матеріал, що дає можливість переосмислити уявлення) [3, с. 86].

Результатами застосування методу розвитку критичного мислення можна назвати:

- високу мотивацію учнів до навчання;
- вдосконалення розумового процесу та гнучкість мислення;
- оперування самостійно здобутими поняттями;
- підтвердження чи спростування погляду іншої людини;
- аналіз отриманої інформації.

Одним із методів, що забезпечує особистісно-орієнтовне навчання, є метод проєктів, як спосіб розвитку творчості, пізнавальної діяльності, самостійності. Проєктна та дослідницька діяльність учнів щодо оволодіння оперативними знаннями в процесі соціалізації є доволі перспективною. Створюючи проєкт, діти занурюються в пошук, синтезують знання під час пошуку, інтегрують інформацію, яка стосується взаємозв'язку з іншими предметами та вже набутими раніше знаннями, шукають найефективніші шляхи вирішення завдань в межах свого проєкту, спілкуються та радяться один із одним.

Така спільна діяльність вчить працювати не одноосібно, а в команді, що реально демонструє широкі можливості співпраці, в ході якої учні ставлять цілі, визначають оптимальні засоби їх досягнення, розподіляють обов'язки, всебічно виявляють компетентність особистості (уміння працювати в колективі, відчувати себе членом команди, брати відповідальність за вибір рішення на себе, поділяти відповідальність із іншими, аналізувати результати діяльності тощо).

При організації проєктної діяльності учні широко застосовують метод роботи в парах, групах. Для розвитку самостійності та творчої активності учнів при вивченні історії, а також формуванні навичок групової роботи педагог застосовує різний навчальний матеріал із подальшою його презентацією та обговоренням. У межах кожної групи відбувається розподіл діяльності між учасниками проєкту відповідно до можливостей та уподобань кожного.

З урахуванням складності матеріалу, що вивчається, іноді застосовуються елементи модульного методу, що заснований на тому, що кожен урок повинен сприяти як засвоєнню нової інформації, так і формуванню умінь і навичок та обробки цієї інформації. Вчителем проводяться уроки з вивчення нового матеріалу, практичні та проєктні роботи, уроки з оцінювання знань і вмінь учнів. Як приклад: вивчаючи питання розвитку культури якогось із історичних періодів, групи досліджують її напрями: розвиток літератури, живопису, архітектури, освіти, науки тощо. Заздалегідь готуються аркуші із завданнями для

кожної групи, які виконуються командно. Групи готують і презентують свої повідомлення за результатами виконаної роботи.

Під час уроків з вивчення історії, що проводяться вчителем із використанням інноваційних методів доцільно здійснювати диференційований підхід до кожного учня, прагнучи допомогти розвинути особистість з урахуванням здібностей дитини. Це дозволяє побудувати індивідуальну освітню траєкторію окремо кожного учня, здійснити особистісно-орієнтований підхід до навчання. З урахуванням складності матеріалу, що вивчається, іноді доцільно застосовувати елементи модульної технології, яка заснована на тому, що кожен урок повинен сприяти як засвоєнню нової інформації, так і формуванню умінь і навичок обробки цієї інформації. Отже, опанувавши новий матеріал для закріплення його доцільно організовувати та проводити уроки-дослідження, практичні роботи тощо.

Таким чином, застосування інноваційних методів у вивченні історії перетворюють традиційний навчальний процес, що стає спрямованим на забезпечення його дослідницького характеру, організацію пошукової навчально-пізнавальної діяльності. Відповідний пошуковий підхід до навчання зорієнтовано, насамперед, на формування в учнів досвіду самостійного пошуку нових знань, їхнє застосування в нових умовах, формування досвіду творчої діяльності в сполученні з виробленням ціннісних орієнтацій.

Література:

1. Мокрогуз О. П. Інноваційні технології на уроках історії. Харків. Основа, 2007. 208 с.
2. Пометун О. В., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Київ, 2004. 320 с.
3. Яковенко Г. Г. Методика навчання історії: Навчально-методичний посібник. Харків. Видавництво ХНАДУ, 2017. 324 с.



*Бондарчук Катерина Сергіївна,
доцент кафедри українознавства
та загальної мовної підготовки,
Національний університет
«Запорізька політехніка»*

*Давідова Софія Василівна,
студент, Національний університет
«Запорізька політехніка»*

ЯВИЩЕ ОМОНІМІЇ В ЕКОНОМІЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5348/>

У наукових текстах певне місце, хоч і не дуже вагоме, посідають омоніми. Омонімія пов'язана з полісемією, тому питання їх розмежування в сучасному мовознавстві залишається дискусійним. Академік Л. Булаховський зазначав, що абсолютної межі між багатозначністю й омонімією слів немає, оскільки й багатозначні за своїм лексичним значенням через певний час утрачають зв'язок між значеннями і можуть переходити в омоніми. Проблеми омонімії в українській термінології висвітлювали Л. Архипенко, І. Казимир, М. Кочерган, Н. Краснопольська, А. Криженко, Г. Кузьменко та інші. Мета цього дослідження – визначити шляхи виникнення омонімії в економічній термінології.

В економічній терміносистемі функціують омоніми, що з'явилися внаслідок розпаду багатозначного слова: *люстр́ація*¹ від лат. *lustratio* (очищення шляхом жертвопринесень) – релігійні обряди, пов'язані з уявленнями про очищувальну силу магічних дій; *люстр́ація*² (польс. *lustracja* – перевірка, від лат. *lustrum* – податний або фіскальний період) – періодичні описи державного майна для обліку прибутків; *люстр́ація*³ – визначення доходу з нерухомого майна.

Іншими джерелами омонімії в економічній термінології є такі:

семантичний спосіб, за якого у співзвучних словах відсутній внутрішній мотивований зв'язок, тобто омоніми виникли внаслідок випадкового збігу неспоріднених слів, напр., *дельта*¹ – зміна ціни опціону на майбутню купівлю чи продаж акцій, зумовлена зміною поточних цін акцій, *дельта*² – четверта літера грецького алфавіту, *дельта*³ – ділянка суходолу в гирлі ріки; *пул*¹ – одна із форм розрахунків між підприємствами, *пул*² – розмінна монета Афганістану;

синтаксичний спосіб, за якого омоніми утворюють різні словосполучення, як-от: *клімат*¹ – сукупність політичних, соціальних та економічних чинників, що сприяють здійсненню інвестицій (*клімат інвестиційний*); *клімат*² – багаторічний статистичний режим погоди (*клімат помірний*); *іmunітет*¹ – звільнення від сплати податків окремих юридичних або фізичних осіб (*податковий іmunітет*), *іmunітет*² – несприйнятливість організмів до збудників хвороб (*слабкий іmunітет*);

тематичний – найбільш поширений у міжгалузевій термінології, тобто терміни-омоніми належать до різних терміносистем, як-от: *амортизація* (техніка й економіка); *ремісія* (медицина й економіка); *редукція* (лінгвістика й економіка); *трансакція* (дипломатія й економіка); *конгломерат* (геологія й економіка) тощо.

Крім повних омонімів, звучання і написання яких збігається в усіх граматичних формах, у термінологічній омонімії мають місце неповні омоніми, у яких звучання збігається тільки в певних граматичних формах, причому омоформи мають місце як у економічній внутрішньосистемній, так і міжгалузевій термінології. Наприклад, *актив* – частина бухгалтерського балансу (ліва сторона), *актіви* – економічні ресурси підприємства; *комісія*¹ – плата комерційному банкові за проведення операцій коштом клієнта (може вживатися лише в одн.), *комісія*² – уповноважена група осіб (однина і множина). Зафіксовано також омографи – слова, що мають однакове написання, але відмінне звучання й лексичне значення: *кредит* – права сторона в рахунках бухгалтерського обліку для відображення господарських операцій, *кредіт* – позика в грошовій або товарній формі; *мета* – угода, що передбачає поділ витрат і ризику навпіл; *метá* – ціль. Виявлено також поодинокі випадки вживання омофонів – слів, що збігаються у звучанні, але мають різне написання й лексичне значення: *бóни* – короткотермінові боргові зобов'язання у формі цінних паперів, *бóнни* – форма множини слова *бонна*, тобто гувернантка. Найчастіше омонімами виступають іменники. Інколи джерелом омонімії стають дієслова: *планувати*¹ *бюджет* – (економ.); *планувати*² (техн.) – вирівнювати поверхню ґрунту.

Отже, омоніми в термінології можуть виникати різними шляхами. В економічній терміносистемі найбільш продуктивними є семантичний спосіб, а також розпад полісемічного слова. Переважно терміни-омоніми обслуговують дві або більше наукових галузей, менш поширена внутрішньосистемна омонімія. Основу української омонімії становлять іменникові омоніми.

*Бондарчук Катерина Сергіївна,
доцент кафедри українознавства
та загальної мовної підготовки,
Національний університет
«Запорізька політехніка», Україна*

*Штефан Андрій Сергійович,
здобувач вищої освіти групи
БТЕ-1814 Національний університет
«Запорізька політехніка», Україна*

УСНА ТА ПИСЕМНА КОМУНІКАЦІЯ: ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИЙ ВИМІР

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5349/>

Нині можна спостерігати зближення різних країн і народів, що позначається і на взаємодії мов. Цей процес є незворотним. Термін «глобалізація» в перекладі з французької означає «планетний, всеохопний процес». Глобалізація на сьогодні є одним із найважливіших процесів, що відбуваються у світі. Від неї багато в чому будуть залежати перспективи розвитку людства, культура та мова, які є невіддільними, взаємозалежними компонентами, що впливають один на одного. Щодо поняття мовної глобалізації, то це проникнення системи однієї мови, яка домінує, до системи мов світу, унаслідок чого лексичні, граматичні, синтаксичні рівні мови піддаються змінам. Завдяки цьому стираються кордони між мовами, що проявляється у змінах лексичного та граматичного рівнів мови. Запозичення насамперед поширюються через ЗМІ та інтернет.

Метою нашого дослідження є визначити як позитивний, так і негативний вплив процесу глобалізації на мовну ситуацію у країні.

Позитивний момент взаємодії мов – це можливість швидкого взаєморозуміння між людьми, чого людство прагне віддавна. З іншого боку, коли починається витіснення рідної мови, з'являється підсвідоме бажання народу зберегти свою ідентичність, тобто зберегти мову. Адже мова, за словами Олеся Гончара, – «це не просто спосіб спілкування, а щось більше, значуще. Мова – це всі глибинні пласти духовного життя народу, його історична пам'ять, найцінніше надбання віків, мова – це й музика, мелодика, фарби буття; сучасна художня та інтелектуальна і мисленнєва діяльність народу».

З кінця ХХ ст. розпочалися істотні зміни в Україні, які позначаються на розвитку суспільства в цілому. Здобуття державою незалежності, можливість відкрито висловлювати політичну та громадську позиції

стали тією рушійною силою, яка спричинила зміни на всіх рівнях соціального життя. Ці зміни інтенсифікували розвиток лексичного складу української мови, бо загальновідомо, що мова живе й змінюється разом із суспільством, якому служить, від якого залежить і одночасно впливає на нього.

Ділові відносини миттєво реагують на зміни та події, що відбуваються у світі, фіксують їх ділові сфери. Як результат, вони є не тільки індикатором усього нового, а й невід'ємною частиною культурного життя людини. Можна сказати, що сучасна ділова сфера – це дієвий засіб передавання інформації, розрахований на максимальну аудиторію. Її специфіка визначається насамперед виконуваною функцією – бути засобом впливу. Тому арсенал мовних засобів, якими на сьогодні послуговується, зокрема і бізнес-сфера, зазнав змін і потребує окремого дослідження.

На розвиток української мови впливають три глобалізаційні тенденції. Перша – це опанування українською мовою світового простору, раніше закритого для неї. Друга – зміна статусу української мови. Зараз вона є затребуваною в офіційно-діловій сфері, у галузі науки, культури, економіки, політики тощо. Третя – це мовна політика в Україні, посилення ролі української мови як державної. Українська мова зазнає не лише позитивних, а й негативних змін і впливів, що зумовлені процесами в суспільно-політичному житті України. Це й надмірні запозичення, і розвиток молодіжного сленгу та мови комп'ютерного спілкування, і, як наслідок, не завжди правильне та належне використання стійких мовних зворотів, характерних для професійного мовлення.

Мова – це показник культури людини. Саме тому питання культури української мови залишається актуальним і глобально постає в умовах розбудови української держави. Нагально це питання заявляє про себе в офіційно-діловому та фаховому середовищі, де й досі послуговуються величезною кількістю калёк із російської мови й забувають про власне українські варіанти. Ця проблема зумовлена функціонуванням української мови в умовах білінгвізму, повсякденною, не зовсім вдалою практикою спілкування українською мовою фахівців у межах своєї діяльності. Від рівня мовної підготовки, уміння точно і правильно, доречно і неоднозначно сформулювати думку залежить успіх справи. Вдало дібрані слова дають змогу врахувати ситуацію спілкування, поставлену проблему й знайти гідне її вирішення. Крім того, грамотно і правильно написаний текст свідчить про високий рівень культури його автора. А якщо автор виходить на міждержавний рівень, то це свідчить і про високий культурний розвиток країни та носіїв її мови.

На сучасному етапі розвитку українського фахового мовлення важливою проблемою залишається певна неграмотність, недотримання

норм української мови. Саме тому в усному та писемному мовленні спостерігаємо такі помилки: *фамілія, співпадати, міроприємство, техніка, справка, слідуючий* тощо замість *прізвище, збігатися, захід, техніка, наступний*. Це стосується також невміння узгоджувати слова у словосполученнях та реченнях, наприклад: *при переведенні з одного підрозділу в інший*, тоді як за нормами української мови має бути *під час (у разі) переведення з одного підрозділу до іншого*.

Складнощі виникають також під час уживання активних дієприкметників, сфера застосування яких в українській мові досить обмежена. Наприклад: *діючий закон, оточуюче середовище, завідуючий відділом (або відділу), контролюючі органи, існуючі недоліки* замість нормативних словосполук: *чинний закон, навколишнє середовище (довкілля), завідувач відділу, органи контролю, наявні недоліки*.

Не менш складним є вживання прийменника *по*, який в українській мові має низку відповідників – *з, за, на, у, до, як-от*: *кампанія по рекламі, по вині керівництва, звертатися по імені та по батькові* замість *кампанія з реклами, з вини керівництва, звертатися на ім'я та по батькові*.

Отже, сучасний стан культури ділового фахового мовлення потребує подальшого вдосконалення на всіх мовних рівнях, оскільки ділова сфера залишається однією з основних життєво необхідних галузей діяльності людини.

Література:

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ: ВЦ «Академія», 2009. 376 с.
2. Семенюк О. А. Основи теорії мовної комунікації. Київ: ІнЮре, 2009. 240 с.



*Нинюк Інна Іванівна,
кандидат наук з державного
управління, доцент кафедри
політології та публічного управління,
Волинський національний
університет імені Лесі Українки
ORCID: 0000-0001-6544-2393*

ЕФЕКТИВНІСТЬ ГРОМАДСЬКОЇ УЧАСТІ У ПРИЙНЯТТІ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5354/>

На наш погляд, на сьогодні, стрімкі трансформаційні процеси сучасності, які полягають у формуванні економіки знань, де провідна роль належить людині, обумовлюють необхідність змін в управлінських діях стосовно механізму розвитку кадрового потенціалу державної служби.

Не є таємницею, що в складі комплексного механізму розвитку кадрового потенціалу державної служби є чотири механізми, а саме: організаційно-правовий, адміністративно-економічний, інформаційно-комунікаційний та соціально-психологічний.

Інформаційно-комунікаційний механізм детермінує якість діяльності управлінських кадрів через інформаційне забезпечення (взаємодію, в тому числі міжособистісну) у сфері управлінської діяльності.

Як наслідок, інформаційно-комунікаційний вплив на розвиток кадрового потенціалу є одним із центральних у загальному комплексі використовуваних систем управління кадрами державної служби, що представлений сукупністю реалізованих управлінських рішень з обсягу, розміщення та форм організації інформації, яка циркулює в системі управління кадрами органів влади.

Варто наголосити, що в умовах сучасного світу, насиченого складними проблемами та викликами, не лише управлінські кадри, але й питання громадської участі в процесі ухвалення управлінських рішень стають ключовим аспектом суспільного розвитку. І саме тут основна роль належить інформаційно-комунікаційному механізму в процесі його функціонування.

Нові моделі та ефективні практики громадської участі виявляються невід'ємною частиною визначення спільних траєкторій та вирішення загальнозначущих завдань і є складовою інформаційно-комунікаційного управлінського механізму в процесі реалізації поставлених проблем, де через ЗМІ може і функціонує взаємозв'язок управлінських кадрів і громадськості.

Водночас, однією з ключових та першочегових складових є розгляд рівня інформованості громадян, оскільки вона визначає здатність конструктивно взаємодіяти з управлінськими процесами. Нерівність доступу до участі в управлінських діях розглядається як системна проблема, яку слід вирішити для забезпечення широкого представництва не лише управлінські кадри, але й різні соціальні групи.

Зазвичай, важливим аспектом цього процесу є аналіз комунікаційних практик між владою та громадськістю, а також впровадження ефективних механізмів збору та обробки відгуків громадян.

Розвиток нових моделей громадської участі вимагає уникнення формалізму та врахування конкретних потреб, особливостей різних груп громадян. Вважаємо, що дослідження, які проводяться науковцями мають на меті не лише аналіз практик громадської участі, але й розробку рекомендацій для вдосконалення ефективності цього процесу.

Передусім, життя вимагає внесення вагомого внеску в інформаційно-комунікаційний механізм, у розуміння та розвиток громадської участі як ключового елементу сучасного управління.

Сучасний світ стикається з безпрецедентними викликами й складними проблемами, які потребують комплексних рішень. Однак досягнення консенсусу та забезпечення згоди різних груп суспільства у процесі ухвалення рішень залишається складним завданням.

Вважаємо, що особливістю сьогодення є розвиток нових моделей та практик громадської участі, які спрямовані на створення ефективного механізму взаємодії між громадськістю та владою, що в свою чергу містить залучення громадян до прийняття рішень на різних рівнях управління – від місцевого до національного [1, с. 55].

Як зазначалось вище, однією з проблем сучасних моделей громадської участі є недостатній рівень інформованості громадян та їх обмежене розуміння ключових питань. В цій ситуації, важливо розв'язувати проблеми нерівності доступу до участі, щоб гарантувати, що різні групи мають однакові можливості впливати на прийняття рішень.

Слід наголосити, що усунення бар'єрів для участі громадян вимагає вдосконалення комунікації між владою та громадськістю, розробки

ефективних механізмів збору та обробки відгуків громадян, а також створення структур, які забезпечать сталу участь населення у важливих діалогах.

На наш погляд, важливо уникати формального підходу до громадської участі й створювати моделі, які враховують конкретні потреби та особливості функціонування різних груп громадян. За цієї умови такий підхід сприятиме створенню збалансованих та справедливих механізмів взаємодії. Незаперечним фактом є те, що Україна стикається з численними викликами та проблемами, які ставлять під сумнів ефективність та справедливість прийнятих рішень й разом з цим існування конфлікту інтересів.

Дослідження у сфері громадської участі часто наголошують на розвитку інноваційних технологій, як відзначають у своїх наукових роботах: Гордієнко Є., Куйбіда В., Карпенко О., Мак Гіннесс Т., Морріс Дж., Наместнік В., Рават П., Шанк Х. – для покращення взаємодії між громадськістю та органами влади, адже це може містити використання онлайн-платформ, соціальних мереж, аналітичних інструментів для збору та аналізу відгуків громадян [2].

Гіаннуміс Г., Говік С., Доброгорський О., Лейгнінгер М., Набатчі Т., Третьак О. А., Мік В., Торяник В. М. висвітлюють питання забезпечення прозорості в процесах ухвалення рішень, а також створення механізмів забезпечення широкого представництва різних соціокультурних та економічних груп [2].

Андрєєва О., Величко З., Вусик Г., Ленда Р., Лікарчук Н., Могилевська О., Панченко Г., Шумило О. відзначають важливість навчання громадянської компетентності та розвитку навичок участі, щоб забезпечити більш ефективну взаємодію між громадянами та органами влади [2].

Вважаємо, що аналіз сучасних моделей та практик громадської участі у процесі ухвалення управлінських рішень як важливого інформаційно-комунікативного механізму, допоможе визначати ефективні стратегії взаємодії між громадськістю та органами державної влади, впливати на формування більш демократичного суспільства.

Література:

1. Доброгорський О. Відкритість та громадська залученість у забезпеченні принципів ефективності та прозорості публічного управління. *Наукові перспективи (Naukovi perspektivi)*. 2023. №. 11 (41). С. 102-115.

2. Куйбіда В. С., Карпенко О. В., Наместнік В. В. Цифрове врядування в Україні: базові дефініції понятійно-категоріального апарату. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2018. № 1. С. 5-10.
3. Нинюк І. І., Нинюк М. А. Нові моделі та ефективні практики громадської участі у прийнятті рішень. *Держава та регіони. Серія: «Публічне управління і адміністрування»*. Випуск № 1, 2024. С. 6-11.

**Цимбаленко Яна Юрївна,
кандидат державного управління,
доцент, Київський політехнічний
інститут імені Ігоря Сікорського
ORCID: 0000-0003-0442-7549**

ДІЛОВИЙ ТА ЦИФРОВИЙ ЕТИКЕТ У ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ: СУТНІСТЬ, ФУНКЦІЇ ТА ТРАНСФОРМАЦІЇ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5336/>

Сучасне публічне управління функціонує в умовах постійної взаємодії з численними зацікавленими сторонами – громадянами, бізнесом, міжнародними організаціями, неурядовими структурами, засобами масової інформації, академічною спільнотою [1; 2]. Такий багатовекторний характер взаємодії формує складне комунікативне середовище, де правила професійної поведінки виходять за межі внутрішньоорганізаційної етики й стають елементом публічної довіри та іміджу державних інституцій [3].

У цьому контексті діловий етикет охоплює систему норм поведінки, які регулюють різноманітні аспекти професійної взаємодії: дотримання мовних норм, повага до співрозмовника, точність формулювань; дотримання норм ділового стилю одягу, який відповідає посадовому статусу та культурним стандартам інституції; своєчасність виконання завдань, дотримання термінів реагування на запити громадян, початку та завершення офіційних зустрічей; коректність службових звернень, повага до процедурної субординації; дотримання стандартів офіційного стилю в ділових листах, меморандумах, переговорах, презентаціях; здатність конструктивно реагувати на складні ситуації, зберігати професійну стриманість та неупередженість [8].

У публічному управлінні діловий етикет виконує низку ключових функцій:

Функція забезпечення прогнозованості поведінки – це коли стандартизовані етикетні норми створюють єдині правила поведінки для службовців різних органів влади, що дозволяє забезпечити передбачуваність дій та ефективність внутрішньої взаємодії навіть у складних багаторівневих управлінських процесах [3].

Функція формування професійної репутації органів влади – це гарантований рівень дотримання ділового етикету, що безпосередньо впливає на сприйняття органів публічної влади суспільством, медіа, бізнесом і міжнародними партнерами. Професійна етикетна культура стає складовою легітимності державних рішень [2; 5].

Функція підвищення ефективності міжорганізаційної співпраці декларує, що діловий етикет виступає універсальним професійним кодом, який полегшує комунікацію з внутрішніми та зовнішніми партнерами, зменшує ризик виникнення непорозумінь у міжінституційних контактах [1].

Функція забезпечення внутрішньої етичної стабільності формує в установах атмосферу взаємної поваги, толерантності та справедливості є основою для моральної стійкості публічної служби [6; 7].

Особливої актуальності діловий етикет набуває в умовах цифрової трансформації публічного управління, коли значна частина управлінських процесів переноситься у віртуальне середовище [4; 5]. Виникає новий феномен – цифровий етикет (digital etiquette, e-etiquette), який доповнює традиційні норми поведінки у професійній взаємодії державних службовців.

Цифровий етикет охоплює: культуру електронних комунікацій (електронна пошта, відеоконференції, службові чати); правила публічної поведінки в соціальних мережах; дотримання етичних стандартів при роботі з відкритими даними та персональною інформацією громадян; інформаційну безпеку службових комунікацій; коректність онлайн-взаємодії з громадянами, ЗМІ, інституціями інших країн та міжнародних організацій.

Розвиток цифрового етикету в публічному секторі є відповіддю на нові етичні виклики цифрової епохи. Він формує нову управлінську компетенцію – цифрову етичну відповідальність, яка поєднує правову грамотність, технологічну обізнаність і високі стандарти службової культури. Таким чином, діловий та цифровий етикет у публічному управлінні виступають невід'ємними складовими професійної

культури сучасного публічного службовця, забезпечуючи ефективність управлінської діяльності, підвищення довіри до державних інституцій та зміцнення соціальної легітимності влади.

Література:

1. Osborne S. P. The New Public Governance? London : Routledge, 2010. 256 p.
2. Bovaird T., Löffler E. Public Management and Governance. London : Routledge, 2009. 400 p.
3. Denhardt R. B., Denhardt J. V. The New Public Service: Serving, Not Steering. New York : Routledge, 2015. 238 p.
4. Bannister F., Connolly R. The Trouble with Transparency: A Critical Review of Open Government. Policy & Internet. 2020. Vol. 12 (3). P. 299-320.
5. OECD. Digital Government Review of Sweden: Towards a Data-driven Public Sector. Paris : OECD Publishing, 2020. 250 p.
6. UN DESA. E-Government Survey 2020: Digital Government in the Decade of Action for Sustainable Development. New York : United Nations, 2021. 274 p.
7. Floridi L., Taddeo M. What is data ethics? Philosophical Transactions of the Royal Society A. 2016. Vol. 374(2083). Article ID: 20160360.
8. Тарасенко О. Професійна етика та етикет у публічному адмініструванні. Київ : НАДУ, 2017. 134 с.



*Halyna Ivanivna Klishch,
Master's Student of Lesya Ukrainka
Volyn National University
ORCID: 0000-0002-1074-1772*

*Oksana Vasylivna Kykhtiuk,
Candidate of Psychological
Sciences, Lesya Ukrainka
Volyn National University
ORCID: 0000-0002-8569-1896*

PERSONAL RESOURCEFULNESS AS A FOUNDATION FOR THE FORMATION OF A FUTURE DOCTOR'S PROFESSIONAL IDENTITY

Internet address of the article on web-site:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5347/>

The formation of a future doctor's professional identity is a multifaceted process that encompasses not only the acquisition of professional knowledge and skills but also the integration of professional values, norms, and roles into the structure of the individual's self-concept. One of the factors that facilitates this process is personal resourcefulness, which ensures adaptation to stressful situations, high motivation for learning, self-reflection, and purposeful development.

Contemporary researchers define personal resourcefulness as a set of internal capacities of an individual that enable effective coping with difficulties, maintaining the integrity of the self, and achieving set goals. Personality resources typically include:

- Cognitive resources (knowledge, critical thinking);
- Emotional resources (emotional regulation, empathy);
- Volitional resources (self-control, perseverance);
- Value-motivational resources (life orientations, existential motivation).

Professional identity of future doctors is formed based on the integration of these resources in the process of professional education, practice, and communication with teachers and patients.

Medical students face significant workloads, emotional pressure, and the need to quickly adapt to changes. In this context, resourcefulness enables:

- Awareness of the professional role (through reflection and value orientation);
- Effective learning (through self-organization and goal orientation);
- Intrinsic motivation toward the chosen profession;
- Resilience to professional risks (such as burnout and demotivation).

Observations of 4th-6th year students show that a higher level of self-awareness, self-motivation, and emotional resilience correlates with a more defined professional self-determination.

Personal resourcefulness serves not only as a condition for effective professional development but also as a foundation for the formation of a mature and stable professional identity of the future doctor. Therefore, it is essential to create an educational environment that fosters the development of students' internal resources – through reflective practices, tutoring support, and psycho-pedagogical assistance. Future research may focus on developing diagnostic and developmental tools for resourcefulness in medical education.

References:

1. Hotho S. Professional identity – product of structure, product of choice: Linking changing professional identity and changing professions. *Journal of Organizational Change Management*. 2008. 21(6). P. 721-742.
2. Lukomska S. O. Resursnyi pidkhid do podolannia osobystistiu kryzovykh sytuatsii. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seriiia Psykholohichni nauky*. 2020. Vyp. 1. S. 190-196.
3. Shtepa O. S. Osoblyvosti zviazku psykholohichnoi ta personalnoi resursnosti osobystosti. *Problemy suchasnoi psykholohii: Zb. nauk. prats Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohienka, Instytutu psykholohii imeni H. S. Kostiuka NAPN*. Vyp. 21. Kamianets-Podilskyi: Aksioma, 2013. S. 782-791.
4. Wald H. S, Anthony D., Hutchinson T. A., Liben S., Smilovitch M., Donato A. A. Professional identity formation in medical education for humanistic, resilient physicians: pedagogic strategies for bridging theory to practice. *Acad. Med*. 2015. 90(6). P. 753-60.

*Паценко Олег Юрійович,
студент, Навчально-науковий
інститут бізнес-освіти
імені Анатолія Поручника,
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана*

*Науковий керівник:
Романюк Людмила Василівна,
доктор психологічних наук,
професор, Навчально-науковий
інститут бізнес-освіти
імені Анатолія Поручника,
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана*

ПРЕДИКТОРИ ДЕПРЕСИВНИХ СТАНІВ ЧОЛОВІКІВ ТА ЖІНОК ПІД ЧАС ВІЙНИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5350/>

Сучасні політичні, соціальні, економічні та інформаційні фактори створюють значне навантаження на психіку чоловіків і жінок у період війни, що підвищує ймовірність виникнення розладів настрою, особливо в напрямі зростання частоти тривожних і депресивних станів особистості.

Вивчення чинників депресивних станів є особливо важливим з огляду на тривале перебування українців у стресових умовах життя, а також через усвідомлення потреби в розробці нових програм профілактики депресивних станів у ситуаціях стресу – програм, спрямованих на зміцнення стійкості до стресових і травматичних чинників під час війни та зниження ризику хронізації депресивних станів.

Мета дослідження – виокремити особистісні предиктори інтенсивності переживання депресивних станів чоловіків і жінок в умовах війни.

Основні методи емпіричного дослідження: україномовні психодіагностичні методики: «Шкала депресії А. Бека», «Тест життєстійкості» (С. Мадді), «Дослідження цінностей особистості» (Ш. Шварц, адаптація Л. Романюк). Основний метод математико-статистичного аналізу – множинний регресійний аналіз, проведений у пакеті Jamovi 2.6.26.

У дослідженні взяли участь 31 чоловік і 52 жінки – учасники програм підготовки гештальт-терапевтів Національної асоціації гештальт-терапевтів України, члени супервізорських груп, клієнти гештальт-терапевтів і супервізори цієї ж асоціації (N = 83). Опитування проводилося в онлайн-форматі за допомогою Google Forms у березні-квітні 2025 року.

Депресивний стан, за даними аналізу літератури, визначається як афективний стан із негативним емоційним тлом, змінами в усіх особистісних сферах: зменшенням сили інтенцій у мотиваційній сфері (впровадження тенденцій до уникнення досягнення цілей, затягування з виконанням обов'язків); когнітивними викривленнями щодо власних можливостей долати труднощі; гальмуванням реалізації поведінкових стратегій. У межах цього дослідження депресивний стан розглядається як один із чинників формування депресивних розладів особистості (великий депресивний розлад, дистимія, біполярний розлад тощо), як маркер неефективної адаптації психіки до несприятливих життєвих обставин. Війна й постійна загроза життю виступають каталізаторами розвитку депресії як у чоловіків, так і в жінок, сприяючи формуванню хронічних депресивних станів [1, 2].

Міра вираженості депресивного стану особистості діагностувалася за допомогою методики «Шкала депресії А. Бека». Загальний показник враховує інтенсивність прояву 21 симптому та соматичних скарг. Ми припустили, що цей показник залежить як від соціально-психологічних, так і від особистісних чинників. Серед особистісних чинників нами аналізувалися домінування певних цінностей і аспекти життєстійкості. Цікаво, що домінуючими цінностями респондентів є самотійність (M = 5,08), гедонізм (M = 4,61) та категорія «Відкритість до змін» (M = 4,57). І самотійність, і гедонізм (прагнення до задоволення) належать до категорії «Відкритість до змін» (методика Ш. Шварца). Найнижчі значення були зафіксовані для цінностей традиції (M = 2,46), конформності (M = 3,29) та категорії «Збереження» (M = 3,44). Отже, можна стверджувати, що в умовах війни в українців переважають цінності категорії «Відкритість до змін», найменше виражені – цінності категорії «Збереження», а проміжну позицію посідають цінності «Турботи про людей та природу» й «Самоствердження». Така орієнтація на зміни обумовлена складною ситуацією в країні, яка вже четвертий рік перебуває в стані війни. У таблиці 1 подано результати множинного регресійного аналізу, проведеного окремо для підгруп чоловіків і жінок.

Таблиця 1

Предиктори депресивного стану у чоловіків і жінок

№	Показник	Оцінка	SE	t	p-рівень значущості	St. оцінка
Чоловіки						
	Константа	17.268	7.832	2.20	0.036	
1	Контроль	-0.672	0.127	-5.28	<.001	-0.670
2	Досягнення	0.701	0.342	2.05	0.050	0.260
Жінки						
	Константа	22.424	4.3466	5.16	<.001	
1	Стимуляція	0.684	0.2441	2.80	0.006	0.248
2	Досягнення	0.573	0.1762	3.25	0.002	0.270
3	Гедонізм	-0.722	0.3100	-2.33	0.022	-0.207
4	Контроль	-0.694	0.0746	-9.30	<.001	-0.718

Примітка: SE – стандартна похибка оцінки; t – емпіричне значення за критерієм Стьюдента, St. оцінка – стандартизована оцінка

У якості залежних змінних було використано 10 цінностей та 3 прояви життєстійкості (залученість, контроль і прийняття ризику). Поступово вилучалися ті змінні, які мали найвищі значення показника значущості (p), допоки не залишилися лише ті, що проходили порогове значення ($p < 0,05$). Отримана модель у підгрупі чоловіків за показником загальної міри вираженості депресивного стану включає два предиктори, що пояснюють приблизно 55% індивідуальних проявів ($R = 0,745$; $R^2 = 0,555$). Основними предикторами депресивного стану виступають рівень контролю ($\beta = -0,670$) та цінність досягнення ($\beta = 0,260$). Як свідчать стандартизовані коефіцієнти, рівень контролю є вагомішим предиктором, ніж цінність досягнення. Найвищу вираженість депресивного стану демонструють чоловіки з високим рівнем орієнтації на досягнення, особистісний успіх і водночас низькими установками на контроль власного оточення, активності та результатів.

У групі жінок, які брали участь у дослідженні, було виокремлено більше предикторів, ніж у групі чоловіків. Загальний рівень переживання депресивного стану має чотири предиктори, три з яких – цінності. Модель, отримана для жінок, має таку саму прогностичну цінність, як і модель, отримана для чоловіків: вона пояснює приблизно 55% індивідуальних розбіжностей у мірі переживання депресивних станів ($R = 0,744$; $R^2 = 0,553$). Звернемо увагу, що певні цінності сприяють погіршенню стану (стимуляція ($\beta = 0,248$), досягнення ($\beta = 0,270$)), тоді як цінність гедонізму, навпаки, може спрацьовувати як «блокувальник» розвитку депресивного стану ($\beta = -0,207$). Найсильнішим предиктором депресивного стану є рівень готовності людини контролювати події навколо себе, впливати на хід подій, на інших людей, брати відповідальність за певні дії тощо ($\beta = -0,718$). Чим нижчий рівень

контролю в житті жінки, тим вищим є ризик розвитку депресивного стану.

Отже, результати регресійного аналізу, проведеного у підгрупах чоловіків і жінок, дали змогу уточнити предиктори депресивного стану, виокремивши чинники його послаблення і загострення. У підгрупі чоловіків рівень контролю як важливий аспект життєстійкості особистості покращує емоційний стан, тоді як домінування цінності досягнення – навпаки, погіршує стан і сприяє зануренню в депресивні думки та негативні переживання. У підгрупі жінок важливу роль відіграє не лише відчуття контролю над власним життям, а й цінність гедонізму, прагнення до насолоди, що також виступає захисним чинником проти депресивного стану. Цінності стимуляції та досягнення, навпаки, можуть погіршити стан жінок, якщо займають високі позиції в їхній системі цінностей.

Література:

1. Духлій П. М., Трофімова Д. О. Вплив війни на психологічний стан громадян України: аналіз емпіричних даних. Габітус. 2024. Випуск 68. С. 141-150. <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2024.68.24>. URL: <http://habitus.od.ua/journals/2024/68-2024/26.pdf>
2. Круглова Н. Теоретичні засади дослідження сутності депресії та депресивних станів і їх психологічних проявів. Проблеми сучасної психології. 2020. № 49. С. 202-223. URL: <https://journals.urau.ua/index.php/2227-6246/article/view/206868/206836>



*Viktoriia Leonidivna Vertegel,
PhD in Pedagogy, Associate Professor,
Zaporizhzhia National University
ORCID: 0000-0002-5100-3784*

*Vladyslav Volodymyrovych Vasylenko,
1st year Student, Specialty
“Physiotherapy”, Group 6.2274-1,
Zaporizhzhia National University*

COMMUNITY-BASED REHABILITATION: CANADA’S EXPERIENCE

Internet address of the article on web-site:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5351/>

Canada has a well-developed health care system, and community-based rehabilitation is an important part of it. It aims to help people with disabilities achieve and maintain optimal levels of physical, sensory, intellectual, communicative, psychological and social functioning, and to reintegrate and participate fully in society.

Key features and approaches of Canada’s experience with community-based rehabilitation are holistic and person-centered care, emphasis on community integration, focus and on all age ranges conditions.

Community-based rehabilitation often involves multi-disciplinary teams of regulated health professionals (occupational therapists, physiotherapists, speech-language pathologists). Rehabilitation services are tailored to the specific goals and needs of each individual and their family. This may include individual or group therapy, home support, counseling, and assistance with community integration.

A focus on community integration involves enabling people to participate meaningfully in their homes, schools, workplaces and wider communities. This includes supporting adjustment to new levels of functioning, developing skills and facilitating reintegration into community life.

Community-based rehabilitation benefits people across all age groups and patient populations, including those recovering from surgery or hospitalization, individuals with musculoskeletal, neurological, and cardiorespiratory conditions, those receiving cancer and palliative care, and people with chronic conditions. At the same time special attention is given to children and youth with special needs (up to age 19 or 21 if attending a public school), including those with physical or intellectual disabilities, chronic

illnesses, or communication impairments. Programs are designed to support their development and daily functioning so that they can participate fully at home, at school, and in the community.

Rehabilitative care is an essential component of patient-centered, integrated care. Evidence shows that rehabilitation provided along a continuum of care from hospital to home and community can improve health outcomes, reduce costs by shortening hospital stays, reduce disability and improve quality of life for patients and their care partners. Rehabilitation can include a broad range of interventions that help to restore and maximize functional and cognitive abilities. These interventions help individuals adjust to new functional levels or complex conditions, adapt their skills and reintegrate into the community. Rehabilitative care also contributes to seamless transitions and supports individuals to live successfully in community settings [1, p. 3].

In order to ensure effective rehabilitative care, rehabilitation professionals develop comprehensive, goal-directed plans with individuals and their care partners that assess and address all aspects of a person's needs, including physical, cognitive, communicative and psychosocial issues. Rehabilitation professionals are key members of interprofessional teams and rehabilitative care is integral to bundled models of care for many populations.

Rehabilitation services are essential and need to be maintained as a critical component of high-value care provided to individuals across the lifespan.

References:

1. Community-Based Rehabilitation: Providing High-Value Rehabilitative Care in the Community (2020). *Rehabilitative Care Alliance*, pp. 1-16.

ЗМІСТ

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

Бурмака Микола Олексійович

ТРАНСФОРМАЦІЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ПРАЦІ В ГЛОБАЛЬНІЙ
ЕКОНОМІЦІ.....3

Касьян Оксана Сергіївна, Миронюк Ауріка Кузьмівна

АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА РИНКУ ЗОЛОТА В УКРАЇНІ ТА
ЙОГО РЕГУЛЮВАННЯ.....7

Миронюк Ауріка Кузьмівна

АНАЛІЗ СТРУКТУРИ ТА ДИНАМІКИ МІЖНАРОДНИХ
РЕЗЕРВІВ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ МАКРОФІНАНСОВОЇ
СТАБІЛЬНОСТІ.....10

Петряков Володимир Миколайович

МЕТОДИ СТРАТЕГІЧНОГО АНАЛІЗУ В УМОВАХ
НЕСТАБІЛЬНОГО ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА.....12

Письменна Олександра Олександрівна

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОРІЄНТОВАНИХ НА РОЛІ
ТОЧОК ЗОРУ ПРИ МОДЕЛЮВАННІ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ.....18

Тесленок Ірина Миколаївна, Усенко Кирило Анатолійович

РОЛЬ ПОВЕДІНКОВИХ ФАКТОРІВ У ПРИЙНЯТТІ
УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ ЩОДО ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЄКТІВ.....21

Юлдашев Віктор Андрійович

ВПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ
ЯКІСТЮ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....25

Юлдашев Віктор Андрійович

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ НА
ПІДПРИЄМСТВІ.....26

ЮРИДИЧНІ НАУКИ

Oleksandr Kozachenko

CRIMINAL LAW MEASURES IN THE SYSTEM OF SOCIAL
IMPACT MEASURES: TAXONOMIC APPROACH.....29

Olha Musychenko

REASONS FOR NEGATIVE CRIMINAL TENDENCIES IN
THE FIELD OF DOMESTIC VIOLENCE IN UKRAINE.....34

Білоус Сергій Юрійович

МЕДІАЦІЯ У СПОРАХ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ
ВЛАСНОСТІ ЗА ПРАВИЛАМИ ЦЕНТРУ АРБІТРАЖУ
ТА МЕДІАЦІЇ ВОІВ.....37

Бондаренко Єлізавета Олександрівна

ЗМІНА КЛІМАТУ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН.....43

Зеленський Олексій Миколайович

ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА
ТРАНСФОРМАЦІЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ.....46

Ісаченко Анжела Олегівна

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ
ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ.....49

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Bilienko Denys Olehovych

WDROŻENIE SYSTEMU ZADAŃ KREATYWNYCH W PROCESIE
OPANOWYWANIA TECHNOLOGII CYFROWYCH PRZEZ
PRZYSZŁYCH NAUCZYCIELI MUZYKÓW.....53

Kindratyuk Bohdan Dmytrovych

POTENCJAŁ EDUKACYJNY I ZDROWY ROZWÓJ POWOŁAŃ
KOŚCIELNYCH I ŚWIECKICH W CZASIE ROSYJSKIEJ
AGRESJI NA UKRAINIE NA DUŻĄ SKALĘ.....56

Григорів Георгій Альбертович

МОТИВАЦІЯ ЯК КЛЮЧОВИЙ ФАКТОР У ПРОЦЕСІ
НАВЧАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....63

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Снігур Лариса Петрівна

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ В КОНТЕКСТІ
ОСОБИСТІСНОГО ПІДХОДУ.....67

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

Бондарчук Катерина Сергіївна, Давідова Софія Василівна

ЯВИЩЕ ОМОНІМІЇ В ЕКОНОМІЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ.....71

Бондарчук Катерина Сергіївна, Штефан Андрій Сергійович

УСНА ТА ПИСЕМНА КОМУНІКАЦІЯ: ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИЙ
ВИМІР.....73

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

Нинюк Інна Іванівна

ЕФЕКТИВНІСТЬ ГРОМАДСЬКОЇ УЧАСТІ У ПРИЙНЯТТІ
УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ.....76

Цимбаленко Яна Юріївна

ДІЛОВИЙ ТА ЦИФРОВИЙ ЕТИКЕТ У ПУБЛІЧНОМУ
УПРАВЛІННІ: СУТНІСТЬ, ФУНКЦІЇ ТА ТРАНСФОРМАЦІЇ.....79

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

Halyna Ivanivna Klishch, Oksana Vasylivna Kykhtiuk

PERSONAL RESOURCEFULNESS AS A FOUNDATION FOR
THE FORMATION OF A FUTURE DOCTOR'S PROFESSIONAL
IDENTITY.....82

Паценко Олег Юрійович

ПРЕДИКТОРИ ДЕПРЕСИВНИХ СТАНІВ ЧОЛОВІКІВ ТА
ЖІНОК ПІД ЧАС ВІЙНИ.....84

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА СПОРТ

Viktoriiia Leonidivna Vertegel, Vladyslav Volodymyrovych Vasylenko

COMMUNITY-BASED REHABILITATION: CANADA'S
EXPERIENCE.....88

Наукове видання

Дев'яносто восьми економіко-правові дискусії

Серія: Соціальні та гуманітарні науки

Рік заснування – 2014

Видання виходить 11 разів на рік

Відповідальний за випуск *У.О. Русенко*
Комп'ютерне верстання *О.В. Ковальський*

Підписано до друку 07.07.2025.
Формат 60х84/16. Папір офсетний. Друк на дублікаторі.
Умов.-друк. арк. 4,5. Обл.-вид. Арк 4,95.
Тираж 60 прим.

ГО «Наукова спільнота»
46027, Україна, м. Тернопіль, вул. Загребельна, 23
Ідентифікаційний код 41522543
тел. 0979074970
E-mail: rusenkos@ukr.net

Віддруковано ФО-П Шпак В.Б.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції серія ДК№7599 від 10.02.2022р.
Свідоцтво про державну реєстрацію № 073743
СПП № 465644
Тел. 097 299 38 99
E-mail: tooums@ukr.net

